Západočeská univerzita v Plzni

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

PORTRÉT UMĚLCE - VRATISLAV BLAŽEK

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jana Drechslerová

Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Léta studia (2009 – 2012)

Vedoucí práce: *PaedDr. Jiří STANĚK, CSc.*

Plzeň, 28. březen 2012

Děkuji vedoucímu této práce PaedDr. Jiřímu Staňkovi, CSc. za cenné připomínky,
ochotu a čas, který mi věnoval během přípravy této práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 28. března 2012

……..

OBSAH

OBSAH 5
1 ÚVOD 7
2 OSOBNÍ PROFIL 8
2.1 ŽIVOT AUTORA 8
2.2 DÍLA VE ZKRATCE 10
3 DIVADLO SATIRY 17
3.1 POČÁTKY V PELHŘIMOVĚ 17
3.2 DIVADLO VĚTRNÍK 19
3.3 DIVADLO SATIRY 20
3.3.1 CIRKUS PLECHOVÝ 20
3.3.2 NOVÁ SEZÓNA 21
3.3.3 DIVADLO NA VRCHOLU 23
3.3.4 BLÍŽÍCÍ SE KONEC 24
3.3.5 POSLEDNÍ PREMIÉRA 24
4 BLAŽEK DRAMATIK A SCÉNÁRISTA 25
4.1 KRÁL NERAD HOVĚZÍ 25
4.2 KDE JE KUŤÁK? 28
4.2.1 O HŘE 28
4.2.2 OHLASY 30
4.3TŘI PŘÁNÍ A TŘETÍ PŘÁNÍ 33
4.3.1 TŘI PŘÁNÍ 33
4.3.1.1 OBECNĚ 33
4.3.1.2 DĚJ 34
4.3.1.3 OHLASY NA FILM 37
4.3.2 TŘETÍ PŘÁNÍ 40
4.3.2.1 OBECNĚ 40
4.3.2.2 DĚJ 40
4.3.2.3 OHLASY 43
4.4 PŘÍLIŠ ŠTĚDRÝ VEČER 46
4.4.1 OBECNĚ 46
4.4.2 O HŘE 47
4.4.3 OHLASY 48

5 VYBRANÁ POVÁLEČNÁ DÍLA 51
5.1 STARCI NA CHMELU 51
5.2 DÁMA NA KOLEJÍCH 52
5.3 ŠEHEREZÁDA 53
5.4 OBŽALOVANÁ 53
6 ZÁVĚR 55
7 RESUMÉ 56
8 SEZNAM LITERATURY 57
9 SEZNAM ZDROJŮ 59
10 PŘÍLOHY 60

1 ÚVOD

Předmětem této práce je seznámení s dílem a životem Vratislava Blažka. Myslím si, že jeho jméno není příliš známé, proto jsem si ho zvolila jako předmět této práce. Sama jsem tohoto autora neznala, dokud jsem o něm neslyšela na jedné z přednášek. Vyprávění o něm mě zaujalo a stalo se podnětem pro mou bakalářskou práci. Na počátku jsem netušila, jak rozsáhlé dílo napsal. I přes několikaletý zákaz publikování napsal mnoho filmových i divadelních scénářů, rozhlasové povídky, je také autorem varietně-revuálního programu, písňových textů, televizní inscenace aj.

Protože je jeho dílo tak obsáhlé, věnovala jsem se v této práci pouze představení osobnosti autora a dále jeho činnosti v Divadle satiry, hrám Třetí přání (divadelnímu i filmovému zpracování) a Příliš štědrý večer. Ostatní Blažkovy práce jsou shrnuty v úvodní kapitole a vybrané, které vznikly v poválečné době, jsou stručně rozebrány v závěrečné části.

Film Tři přání a divadelní hra Třetí přání jsou jeho klíčovým dílem. Po prvním odvysílání byl snímek ihned odeslán do trezoru a tvůrcům zakázána činnost. Blažek však psal dál, jen nebyl uváděn jako autor.

Jeho texty, které napsal pro Divadlo satiry, se nezachovaly. Nejsou dostupné ani v Divadelním ústavu v Praze, do kterého jsem se několikrát vydala. Narazila jsem tam alespoň na sekundární literaturu, která je špatně dostupná a použila jsem ji v této práci. Ne vždy jsem si ale poznamenala úplné údaje o vydání denního tisku (např. Lidové noviny) a zpětně nebylo možné vše dohledat, takže jsou některé údaje bohužel neúplné. Opírala jsem se také o internetové stránky, většinou o stránky Ústavu české literatury (www.ucl.cas.cz). A nejvíce jsem čerpala z knih Vl. Justa, který ve svých publikacích otiskl většinu dostupných materiálů o tomto autorovi.

Motivem pro sepsání práce bylo, mimo to, že se jedná o poměrně neznámé jméno, přiblížení začátku satiry u nás. Cílem práce je tedy seznámení s celoživotním dílem a představení Vratislava Blažka nejen jako autora, ale také jako člověka, který byl mezi svými přáteli velmi oblíbený a pro kterého byl odchod do exilu velmi těžkým obdobím.

2 OSOBNÍ PROFIL

2.1 ŽIVOT AUTORA

Vratislav Blažek se narodil 25. srpna 1925 v Náchodě, kde v pozdějších letech také studoval gymnázium. Blažkovo působení na náchodském gymnáziu je opředeno mnoha pověstmi: „*Prokazatelně seděl Vráťa buď v poslední lavici, aby ho kantoři radši neviděli, nebo v lavici první, aby ho měli na očích. Profesor Krouský, učící těsnopis, chtěl mít Vráťu na očích i o přestávce na chodbě. Nechodili po boku, ale v protisměru.*“ [1] Z gymnázia byl ale vyloučen, následně se rok učil drogistou u pana Sládka, který nejprve Blažka nechtěl přijmout, ale nakonec ho vzal do učení díky tomu, že Blažkův otec byl také jeho asistentem. Po několika incidentech ale drogerii po roce opustil a dva roky docházel na Střední grafickou školu v Praze. Mezi léty 1945 a 1948 studoval malířství u profesora Emila Filly na Umělecko-průmyslové škole v Praze. V jednom ze svých dopisů píše:

„*Myslím, že tenkrát bylo málo UMPRUMáků, kteří nechodili do Divadla satiry. Já tam chodil na Cirkus Plechový denně. Okouzlil mne zejména Jan Maška. Přinášeli ho na jeviště v kleci a nechali ho napospas publiku. A lidi z publika se směli ptát. Byl jsem zvědavý, jestli se mi podaří dostat jednou toho člověka do rozpaků. Dával jsem mu otázky třeba jako: ‚Proč je vosa bosá?‘ A Maška okamžitě odpověděl: ‚Aby nešlápla na žihadlo.‘ A když jsem viděl, že s ním nic nepořídím, dodal jsem si kuráže a vyhledal jsem ho v šatně. A tak to všechno začalo*.“ [2]

O této době, tedy o studiu, mluví jako o nejkrásnějších letech života. Ani tuto školu ale nedokončil a od roku 1949 byl zaměstnancem Čs. státního filmu, zprvu jako dramaturg, pak i jako scenárista. Působil také jako autor nebo spoluautor her v Divadle satiry. Když v září roku 1968 začala atmosféra v Čechách „houstnout“ emigroval se svou ženou Hanou do Německa, kde strávil zbytek svého života. Nejprve se usadili ve městě Ingelheim a 18. března 1970 se přestěhovali do Mnichova. V dalším ze svých dopisů, tentokrát adresovanému Arnoštu Lustigovi, píše:

[1] DOUCEK, Pavel. *Vratislav Blažek: I v cizině jsem s tebou*. Hradec Králové: Filmový klub, 1998. s. 17.

[2] Dokument Předčasná úmrtí: Život je drsnej chlapec. Televizní studio Ostrava, 2002.

„*Druhého listopadu utrhni list z kalendáře, postav se do stoje spatného a věnuj mi dvě minuty vzpomínky, protože od té doby budu zrádcem národa, protože mi vyprší zákonné povolení, a já se nejen nevrátím, ale dokonce nepožádám o prodloužení. Ty kurvy, co to mají doma v ruce, bych nepožádal ani o oheň k poslední cigaretě na světě, a že jsem nějaký kuřák.*“ [3]

Své dopisy také často adresuje Václavu Táborskému a svěřuje se mu o svém životě a pocitech z Německa: „*Tůhle jsem byl podruhý ve Wiesbadenu v kasínu a když jsem prosral všecky peníze a chtěl sem vsadit dva tisíce mařen na zero, tak povídám krupiérovi: Smím slíbit? a von mě vzal těma hráběma nebo co to má, nejspíš u ledvin nebo kde, protože mě to dodnes bolí. Jsem rád, že ses pobavil na Příliš štědrém večeru. Připravuju divadelní hru s názvem Velmi lehký otřes mozku. Snad se taky pobavíš, jestli to někdy uvidíš. Sám bych to rád někdy uviděl – ovšem z čiré marnivosti a sobectví. Až vyhasne slunce (neboj se, to bude za pět milionů let), tak se budou lidi hovno starat, jestli byl někdo Fellini a někdo Bořivoj Zeman. Ovšem momentálně je to důležité. (…) Kdybych ti vyprávěl, že se ve tři probouzím (ve tři ráno) zoufalej a sedám za ten stůl, co se za ním normálně píše a čumím tupě voknem na dálnici, kde se míhají jediný světla, která mi v poslední době svitla, tak bys měl leda starosti, takže to radši zamlčím. (…) Před tejdnem mi potvrdil pan Klos dopisem, že jsem zasloužilý umělec, že to bylo odklepnutý, že se jen čeká, abych si to vyzvednul. Já si naopak myslím, že zasloužilý umělci musejí bejt dvakrát vopatrný, když jsou zasloužilí s nějakou podmínkou, tak se na to asi vyseru a pojedu tam, teprve až budu národní.*“ [4]

Vratislav Blažek si ale jen těžce zvyká na nové prostředí a chybí mu domov a přátelé, které tak rád navštěvoval. I když se snažil psát scénáře pro německé televize, jeho aktivita nepřinášela takovou odezvu, jakou by si představoval. Ladislav Rychman vzpomíná:

„*(…)Když jsme pracovali na Noricamě, jejíž základ tvoří Dürerova Apokalypsa, zastavili se tam Vráťa s Hankou. Ačkoliv to bylo pouhé dva roky od jeho odjezdu z Československa, zdálo se mi, že mluvím s nějakým cizím nebo*

[3] Tamtéž.
[4] VALTROVÁ, Marie. *Vratislav Blažek*: *Hráč před bohem a lidmi*. Praha: Achát, 1998. ISBN 80-902221-8-8. s. 142-143.

neznámým člověkem. Zdálo se mi, že se Vráťa velice změnil, byl takový vzdálený a já měl pocit, že tam není šťastný. Myslím, že násilné vytržení z českého prostředí, na něž byl zvyklý, a kterému skvěle rozuměl, pro něho znamenalo určitou nevýhodu. Byl to i handicap umělecký, protože v Německu nemohl tvořit s takovým nadhledem jako tady." [5]

Prodělal tři infarkty. Když cítil, že se blíží konec jeho života, řekl své ženě, že musí odjet do Mnichova za kamarádem, který za krátkou dobu volal Haně Blažkové, manželce, že V. Blažkovi není dobře, a že by měla přijet. Tentýž večer, když za nimi dorazila, Vratislav Blažek umírá na čtvrtý srdeční infarkt. Stalo se tak 28. dubna 1973. Teprve až 13. září 1990 byly ostatky Vratislava Blažka převezeny do Náchoda a uloženy zde do rodinného hrobu.

2.2 DÍLA VE ZKRATCE

„Již od sekundy vydával třídní časopis, jehož byl redaktorem, ilustrátorem a vydavatelem." [6] Mezi jeho první literární aktivity patří také povídka Vo Eisovým psovi. Jaroslav Suchý v knize věnované vzpomínkám na Vratislava Blažka píše:

„Někteří známí v Náchodě s ním radši nevedli moc řeči, aby se neocitli v tisku. Aby kupříkladu nedopadli jako pan Eis, majitel obchodu s radiopřijímači a nápadného černého pudla. Chodil s ním hrdě po náměstí a nemohl uniknout Vráťově pozornosti. Ten rozpoznal ve psu pana Eise zakletého prince z Arkádie a domyslel si, že prince osvobodí nizozemská princezna. Aby pan Eis nevyšel v příběhu zkrátka, ponechal mu Vráťa nakonec ze psa kůži jako předložku u postele, aby pana Eise nestudily nohy, když bude muset v noci vstávat. S touto povídkou přišel v červenci 1946 za mnou, jestli bych mu ji otiskl v regionálním týdeníku Jiráskův kraj. Studoval jsem tenkrát už v Praze, ale na dálku dělal i noviny v Náchodě. Na můj dotaz, jestli pan Eis ten článek četl, Vráťa horlivě přitakal. Až moc horlivě. Ale kamarádovi jako byl Vráťa, nemůže člověk nic odříci a povídka Vo

[5] Tamtéž, s. 157-158.
[6] Dokument Předčasná úmrtí: Život je drsnej chlapec. Televizní studio Ostrava, 2002.

Eisovým psovi vyšla. Ještě po mnoha letech, když Vráťa žil v emigraci, divil se, že jsem mu to fakticky otisknul.“ [7]

Jeho další povídky, které vycházely v časopisech, jsou mimo jiné: O věrném Othonovi a nevěrné Anežce, pradleně; Žďárek vynálezcem; Bláznivá povídka nebo vánoční povídka O jednom Kubém. Jako student také přispíval do listu Slovo má mladý Severovýchod, v pozdějších letech také do Lidových novin, Divadelních novin, Plamene aj. Ve 40. letech napsal rozhlasové hry mj. O kozách a lidech (1948), Byl pan Kalous zlý? (1948) a v 50. letech scénáře ledních revuí Ženich na ledě (1956) a Pražská romance (1957). V roce 1952 také varietně-revuální program Pan Barnum přijímá. Na této komedii pracoval Vratislav Blažek s Vladimírem Dvořákem. Měla premiéru 20. prosince 1952 v Divadle pražské estrády v pasáži U Nováků a měla 470 repríz. Hlavním okruhem jeho tvorby 50. let jsou scénáře celovečerních filmů, mimo jiné k filmům Cirkus bude (1954), Návštěva z oblak (1955), Tři přání (1958) a v dalších letech Starci na chmelu (1964), Dáma na kolejích (1966), Světáci (1969) aj. Film Tři přání byl ihned zakázaný a až po pěti letech (roku 1963) se dostal do kin. Blažek ovšem podle scénáře zpracoval velmi úspěšnou divadelní hru Třetí přání, která se hrála v divadlech po celém tehdejším Československu i v zahraničí. Blažkův kamarád z dětství Bohumír Španiel („postava Rosti Pitermana z knih Josefa Škvoreckého“ [8]) vzpomíná:

„*Někdy během 60. let jsme se sešli v Praze a řeč přišla i na tehdy pravidelné chmelové brigády. Blažek se zájmem poslouchal vyprávění o zážitcích kolem nich. Byl to jeden z podstatných impulzů pro scénář k úspěšnému filmu, našemu prvnímu filmovému muzikálu.*“ [9]

V 60. letech přinesl Blažek do Městských divadel pražských další hru – tentokrát muzikál Šeherezáda, která měla premiéru 26. května 1967. Dále se podílel na scénáři k filmům Cirkus Hurvínek (1955, spoluautor Jiří Trnka), Spejbl na stropě (1956, spoluautor Břetislav Pojar), Tucet mých tatínků (1959, spoluautor Eduard Hofman) a První oběd (1953, spoluautor Ivo Paukert). V exilu měl podporu

[7] DOUCEK, Pavel. *Vratislav Blažek: I v cizině jsem s tebou*. Hradec Králové: Filmový klub, 1998. s. 24.
[8] Vratislav Blažek. *U Nás* [online]. 10. 10. 2005, číslo 3, [cit. 2011-11-30]. Dostupný z WWW: http://www.svkhk.cz/SVKHK/u-nas-pdf_archiv/604.pdf.

[9] Tamtéž.

německých producentů a také zde se podílel na několika filmových scénářích: Der Scharfe Heinrich (1970), Rosy und der Herr aus Bonn (1971), Die Untanten des Fräulein Mikova (1971), Gabriel (1973). Die Untanten des Fräulein Mikova je německá verze české hry Obžalovaná, která vznikla v roce 1969. Televizní hra Gabriel, je *„Blažkova poslední pohádka pro dospělé“*. [10] Hra byla poprvé uvedena 5. května 1973 a setkala se se značným úspěchem.

Známé české písně Lékořice, Tu kytaru jsem koupil kvůli tobě, Den je krásný a Milenci v texaskách také vznikly jeho rukou.

V neposlední řadě je autorem významných divadelních her, které napsal pro Divadlo satiry. Lubomír Lipský vzpomíná:

„*Velkým přínosem do Divadla satiry, který se - bez vlastní viny - nakonec ukázal jako zkázonosný, byl Vratislav Blažek, s nímž nás seznámil Zbyněk Vavřín. Přinesl bráchovi přečíst povídku, kterou Blažek napsal pro Dikobraz a v níž Vavřínův dramaturgický nos začichal slibného autora. Tak začala naše spolupráce. Blažkovi bylo tehdy něco přes dvacet, studoval UMPRUM a napsal pro nás skeč do představení Ferda – sirky – Evropa, potom Cabarett Trapas, ale hlavně skvělou revue Král nerad hovězí, která měla v krátké historii Divadla satiry největší úspěch. Zaznamenala 375 repríz!“* [11]

Další Blažkova hra Kde je Kuťák? se odehrává na lodi, která pluje k Araratu. Je postavena na základě biblického příběhu a jak se po premiéře ukázalo, byla pro Divadlo satiry zkázonosná. Na premiéře byl přítomen i prezident Zápotocký, kterému se hra příliš nezdála a slíbil tedy, že do divadla pošle poradce. Na jedno z dalších představení „*nahnali dělníky a jiný lidi a potom se vyvinula diskuze. Herci byli na podiu a měli oponovat. Byla to připravená poprava divadla.*“[12]

Vratislav Blažek nesl špatně takovou potupu, také proto, že nedlouho před ní vstoupil do strany. *„Divadlo se ruší mnohem snadněji, než zakládá“* konstatuje v jedné povídce. Nemohl se proti ničemu bránit a cítil se bezmocně.

[10] VALTROVÁ, Marie. *Vratislav Blažek*: *Hráč před bohem a lidmi*. Praha: Achát, 1998. ISBN 80-902221-8-8. s. 160

[11] www. http://host.divadlo.cz/noviny/archiv2003/cislo18/pameti.html.
[12] Dokument Předčasná úmrtí: Život je drsnej chlapec. Televizní studio Ostrava, 2002.

„Nepíšu veselohru, protože nemám nápad. Ale často se přistihnu při tom, že nápad nepřichází zejména proto, že mám přece jenom už svou podvědomou autocenzuru. Sám si říkám, kdesi v malém mozku, pozor abys nepřeskočil“ [13], píše v dalším ze svých dopisů.

Inscenace Kde je Kuťák? byla po osmi reprízách zakázána. Blažkova nejúspěšnější dramatická komedie je hra Příliš štědrý večer (1960). Při psaní pro Divadlo satiry někdy „užíval také pseudonym Klégr či Klégr-Honduranský“. [14] Text hry Trudy se nezachoval ani v soukromí. „*Když autora nutili, aby vyškrtl scénku, jak si členové akčního výboru vyřizují soukromé věci s nevinným člověkem, hodil Blažek v přítomnosti cenzora rukopis do rozpálených kamen. Cenzor se s úsměvem zeptal, kde jsou schovány kopie. Žádných kopií nebylo.*“ [15] Jan Werich dodává: *„To byla hra, která doslova shořela. A z plamene vyskočil Blažek, který není děvka prodejná.“* [16]

Jak zaznělo v díle cyklu Předčasná úmrtí věnovanému Vratislavu Blažkovi, hlavním motivem, proč všechna svá díla psal, bylo strefovat se do nového měšťáka, do toho, jak se lidé po válce proměňovali z kolaborantů v nadšené budovatele.

Z Blažkovy exilové korespondence s Václavem Táborským vznikla knížka Mariáš v Reykjaviku. V roce 1975 ji vydali manželé Škvorečtí v Torontu. Za tuto edici získal Vratislav Blažek in memoriam v roce 1975 cenu Egona Hostovského. (Tato cena byla udělovaná nejlepšímu prozaickému dílu českého nebo slovenského autora vydanému v exilu.)

Již od mládí přitahovalo Vratislava Blažka také herectví.

„*Už v Divadle satiry se podílel na kolektivní tvorbě. Mezi filmaři bylo známo, že si Blažek tu a tam rád zahraje nějakou menší roli. Podle režiséra Elmara Klose si ho režiséři obsazovali do drobných rolí jako ‚panáčka pro štěstí‘. V Hudbě z Marsu se na plátně objevil jako hlasatel, ve Třech přáních jako taxikář, ve*

[13] Tamtéž.
[14] JUST, Vladimír a PŘIBÁŇ, Michal. *Vratislav Blažek: Dramatik, scénárista a autor písňových textů*. [online]. 30. 9. 2006 [cit. 2011-12-29]. Dostupné z: http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=8.
[15] DOUCEK, Pavel. *Vratislav Blažek: I v cizině jsem s tebou*. Hradec Králové: Filmový klub, 1998. s. 30.
[16] Vratislav Blažek. *U Nás* [online]. 10. 10. 2005, číslo 3, [cit. 2011-11-30]. Dostupný z WWW: http://www.svkhk.cz/SVKHK/u-nas-pdf_archiv/604.pdf+696+933.

Starcích na chmelu jako jeden z otců, v Menzelově Ostře sledovaných vlacích jako strojvůdce a ve Zločinech v šantánu jako ‚trestní právo'. Zdá se, že i tato drobná převtělení byla výrazem legendární hravosti Vratislava Blažka. Elmar Klos o ní vypovídá: ‚A ještě něčím byl Vráťa ohromně okouzlující: on byl totiž věčně si hrajícím chlapcem. A to doslova. Nesměl se dostat k žádné hře, o kartách ani nemluvě. Šachy, loto, vrchcáby, kuželky – prostě u čehokoli, co se hrálo, okamžitě zůstal. Jednou jsme byli spolu v Paříži, on se mi na ulici najednou ztratil – a kde myslíte, že jsem ho našel? V nejbližší mechanické herně." [17]

Když 27. června 1968 v Rudém právu vyšlo prohlášení Dva tisíce slov od Ludvíka Vaculíka, Vratislav Blažek nechyběl mezi těmi, kteří podepsali. *„Po 21. srpnu v roce 1968 se angažoval ve vysílání tzv. černé televize. Ve studiu Skaut (vedlejší pracoviště České televize) bylo zřízeno improvizované televizní studio, odkud Vratislav Blažek, Olga Čuříková a Vladimír Škutina povzbuzovali český národ, aby se semknul proti okupantům z Varšavské smlouvy. Přes velké nebezpečí, které všem aktérům hrozilo, fungovalo tajné vysílání ještě 27. srpna 1968, kdy se Blažek rozhodl emigrovat."* [18]

Za všechny nekrology, které o Vratislavu Blažkovi vyšly, bych přiložila ten od Josefa Škvoreckého, který byl mimo jiné zveřejněn v knize Marie Valtrové.

„IN MEMORIAM VRATISLAV BLAŽEK
Ať vám to je či není milé,
měla ho ráda, měl ji rád,
a bylo by moc pošetilé
pro život hledat jízdní řád.

Tak jeden mladík s jednou slečnou
se spolu sešli na trati.
Kéž dojedou až na konečnou,
kéž na trati se neztratí…

[17] VALTROVÁ, Marie. *Vratislav Blažek*: *Hráč před bohem a lidmi*. Praha: Achát, 1998. ISBN 80-902221-8-8. s. 93.
[18] Tamtéž, s. 129.

Je to snad nejněžnější a nejmoudřejší český moderní popsong. Jeho autor, Vratislav Blažek, zemřel v sobotu 28. dubna 1973 v Mnichově na záchvat srdeční mrtvice. Československá veřejnost ho znala jako autora oněch nádherných legrací Král nerad hovězí, Kde je Kuťák?, Třetí přání, Příliš štědrý večer a scénářů jako Hudba z Marsu, Starci na chmelu a mnoha jiných. Podobal se svým textům: když mluvil, skoro nikdy nemluvil vážně. Zazlíval mi jedinou věc, že nevystupuje ve Zbabělcích, když přece právě z jeho úst pochází tak mnohé z replik, které někteří považují za výstižné, jiní za urážku národa. Ano, Vráťa s námi seděl, v tom májovém dešti v náchodském pivovaru a mluvil, jako by s Apollinairem akutně neměl v úctě žádnou slávu. Nedal jsem ho však do Zbabělců. Nebyl na to dost jednoduchý. Proto uměl psát ty jemné songy, které třebaže ne vždycky protestovaly přímo, významem slov, protestovaly jejich chutí a vůní.

Neboť ten člověk, který skoro nikdy nemluvil vážně, který byl po svém krajanu Karlu Poláčkovi snad největším znalcem mariáše mezi českými spisovateli a přeborníkem v kuželkách, byl nesmírně citlivý až k snadné zranitelnosti, dojemně něžný, strašlivě sentimentální. Ten člověk, jenž bez rozpaků používal slova, jejichž existenci mnozí dodnes ignorují, byl moralista přímo propastný. A přiznával se k tomu, ačkoliv citlivost, něžnost, sentimentalita a moralizátorství nejsou v módě v tomhle divně nemravném, divně moralistním světě. Přes modernost svých songů byl člověkem nějaké jiné doby. Nedovedl lhát: tam, kde se lhát nemá, skutečně nedovedl. Nedovedl táhnout s mocí, když byl přesvědčen, že nemá pravdu. Jestliže byl někdo členem strany z ryzího idealismu, byl to on.

V Mnichově začal psát svoje paměti. Jmenovaly se Než to zapomenu a později je přezval na Sebrané spisy Vladimíra Kotouče. Vstupní věta je pro toho mistra praktické sémantiky typická: První spis sebrali Vladimíru Kotoučovi ve čtvrtek 3. května 1938 při hodině češtiny, když mu bylo něco přes třináct let. Neboť Sebrané spisy Vladimíra Kotouče alias Vratislava Blažka byly skutečně v hojném počtu sebrané. Kde je Kuťák? (sebrán ministrem Kopeckým), Třetí přání (sebrán cenzurou po Banské Bystrici) atd. Bohužel, text tohoto posledního Blažkova díla, který mám v ruce, je pouze fragment, jenom několik kapitol. Před smrtí dokončil ještě texty k písním muzikálu o Josefu Švejkovi za sovětské invaze, o němž mluvil už v srpnu 1968 ve Frankfurtu, kdy jsem se s ním viděl naposled. Tehdy mi řekl:

„Dostal jsem strach, abych nedostal strach, a ze strachu neudělal něco, co bych nechtěl.“ Proto zemřel v Mnichově, ne v Praze.

Jako v díle každého autora, i v jeho díle je leccos na co se zapomene. Ale nikdy se nezapomene na Starce na chmelu, na Příliš štědrý večer, a zejména na hru Třetí přání. Její metaforický závěr – zda zazvonit či nezazvonit – zůstane patrně nejhlubší morální metaforou moderního českého divadla. Je to metafora vzešlá z Vráťovy osobní zkušenosti. On vždycky zazvonil, nikdy nelpěl na svém jistém. Proto není třeba se obávat, že by jeho památka byla spojována s něčím jiným než se ctí.“ [19]

[19] Tamtéž, s. 167-169.

3 DIVADLO SATIRY

3.1 POČÁTKY V PELHŘIMOVĚ

Takto vzpomíná na své divadelní začátky v Pelhřimově Lubomír Lipský: *„Ještě než vylíčím, jak Pejřimáci dobyli Prahu, musím se vrátit ke svým hereckým počátkům. Naše první divadelní pokusy se odbývaly na půdě u kamarádů, bratrů Böhmových. Tam, mezi kufry a všelijakým půdním harampádím, jsme hráli divadlo v kulisách z balicího papíru a pomalovaní vodovými barvami místo líčidly. Ale záhy jsme měli poznat i jiná prkna než půdní.*

Otec nás už odmala zapojoval do inscenací pelhřimovské Jednoty divadelních ochotníků Rieger. Hráli jsme dětské role. (...) Kolegy mi byli bratr Oldřich a Jirka Lír. (...) Nakonec jsme se vymanili z ochotnického područí otců a založili jsme vlastní studentské divadlo, byť pod křídly ochotnického spolku Rieger. Důležité bylo, že jsme hráli jenom to, co jsme si napsali. Přejmenovali jsme se na Malou komedii a začali dělat svůj vlastní repertoár pod dramaturgickým vedením Zbyňka Vavřína, který byl o nějaký rok starší než my. A tak vznikla i Rozbitá trilogie, s níž jsme se po válce vydali dobýt Prahu. (...) V červnu jsme dorazili do Prahy. Pozval nás tam divadelník a organizátor František Kubr a zajistil nám několik vystoupení v sálku Smetanova muzea na Novotného lávce.

Pražská premiéra Rozbité trilogie se konala 18. června 1945, přesně měsíc po premiéře v pelhřimovském Městském divadle. Byl to velký úspěch. (...) Na jednom představení byl i režisér Jan Škoda z Realistického divadla. Naše představení se mu líbilo a přišel s myšlenkou, že by se z toho ‚něco dalo udělat'. A nezůstalo jen u myšlenky. Škoda nám dal k dispozici sál Umělecké besedy na Malé straně, který sloužil jako pobočná scéna Realistického divadla. (...) Ze začátku jsme ještě byli organizačně propojeni s Realistickým divadlem, jehož menší soubor, takzvané Intimní divadlo, hrálo svůj repertoár vedle nás, Pejřimáků, jak se nám v Praze říkalo. Byli jsme pro Pražáky něco nového, neokoukaného, možná hodně ochotnického, ale také nezkaženého manýrami. (...) Někdy v polovině srpna jsme se ustanovili jako Divadlo satiry se sídlem v Umělecké besedě. Pro většinu z nás to znamenalo zásadní rozhodnutí, zda se nadále věnovat divadlu profesionálně.

Pelhřimovský soubor prošel řadou změn. (…) V autorské tvorbě jsme vycházeli hlavně ze vzoru Osvobozeného divadla Voskovce a Wericha, z jejich pověstných revue a satirických předscén. Byli jsme takříkajíc odkojeni jejich způsobem smíchu a humoru, který si dělá legraci ze všeho toho, co se odehrávalo kolem nás. Naše pokusy byly možná neumělé, ale nadšené. Podíleli jsme se na nich svorně všichni a text často vznikal při zkouškách. (…) Jako největší autorita nad námi bděl můj bratr Oldřich, který hlídal, abychom nešli pod úroveň vkusu. Jenže my ho dost často zlobili. Dělali jsme srandu a strašně nás to bavilo. Chtěli jsme zmandlovat všechno, co se rodilo a co se nám zrovna nezdálo moc dobré. Kromě Zbyňka Vavřína s námi spolupracovali i autoři z okruhu Dikobrazu jako Václav Lacina, ale i spisovatel Jaroslav Žák. Hned do prvního, už ‚pražského' titulu Cirkus plechový napsal skeče a písničky mladý básník Josef Kainar. Ale měli jsme štěstí i na další spolupracovníky." [20]

Kamarád Jiří a druhé pásmo, které je tvořeno ze dvou aktovek Dobrá žínka není špatná a Mordy v Černém lese – to jsou první dva divadelní pokusy pelhřimovské skupiny. *„Během listopadu 1944 přišla myšlenka a zároveň i název nové premiéry – Rozbitá trilogie. Premiéra v pelhřimovském divadle (20. května 1945) skončila obrovským úspěchem"* [21] a následovalo pozvání do několika dalších měst. Plzeň nebyla výjimkou. Nejdůležitější pozvání ovšem přišlo z Prahy, kam v červnu dorazil šestičlenný soubor. „*V poslední chvíli prošla Rozbitá trilogie za dohledu Otomara Krejči několika menšími změnami a 19. června se představila veřejnosti. Seznámení dopadlo velmi dobře. Jít do Smetanova muzea na Pelhřimováky začalo během několika dní patřit k povinnostem každého správného divadelního fandy.*" [22] Informace o tom, zda pražská premiéra byla 18. června, jak říká L. Lipský, nebo 19. června, jak říká O. Knitl, se mi nepodařila dohledat. Mimo jiné byl ve Smetanově muzeu také Jan Škoda, díky němuž se Pelhřimováci stali pobočnou scénou Realistického divadla, pod názvem Divadlo satiry. O něm ale později.

[20] www. http://host.divadlo.cz/noviny/archiv2003/cislo18/pameti.html.
[21] KNITL, Oldřich. Bylo kdysi divadlo aneb administrativní zásah. *Divadlo*. 1966, roč. 17, č. 2, s. 34-47.

[22] Tamtéž.

3.2 DIVADLO VĚTRNÍK

V roce 1941 vstoupilo do pražského divadelního dění divadlo Větrník. Soubor vedený začínajícím režisérem Josefem Šmídou byl složen z žáků Herecké školy E. F. Buriana při divadle D, k nimž se připojila skupina divadelních amatérů z Bohnic. Tato scéna byla jednou z nejvýznamnějších. V září roku 1944 však musela ukončit svou činnost, stejně jako ostatní divadla. 21. června 1945 obnovil Větrník svou činnost, tato poválečná éra trvala pouhých osmnáct měsíců. Romance nesentimentální (premiéra 21. 6. 1945) byla první inscenace obnoveného divadla. Je to koláž různorodých scén, dobové odkazy, glosy a reálie. Hra sklidila velký úspěch u diváků, u kritiky již menší. Na počátku sezóny 1945/46 zatím nic nenasvědčovalo tomu, že vyvstanou ekonomické potíže.

Další hra, Smrt Tarelkinova (premiéra 11. 9. 1945) měla menší divácký ohlas, návštěvnost divadla klesla a poprvé zasáhl do dramaturgie ekonomický tlak. Cenerentola (premiéra 24. 10. 1945) od italského dramatika Massima Bontempelliho, Osudy dobrého vojáka Švejka (premiéra 27. 11. 1945) od Jaroslava Haška, Zelená pastviska od Marca Connelyho (premiéra 7. 3. 1946) to jsou představení divadla Větrník. Poslední inscenací sezóny byli Tři mušketýři.

Po měnové reformě z roku 1945 klesla návštěvnost a Větrníku se zvětšil dluh na více než milion korun. Ústřední rada odborů, která se o Větrník starala, začala jednat s Lidovým divadlem o převzetí Větrníku. Vedení Lidového divadla ale rozhodlo, že ho do své správy nepřevezme. Hlavní příčinnou byly finance.

Napjatá situace v divadle přiměla většinu herců k tomu, že Větrník opustili. Vlastimil Brodský, Miroslav Horníček, Miloš Kopecký a Stella Zázvorková odešli do Divadla satiry. Šmída se pokusil získat zázemí v mládežnické organizaci, navázal spolupráci s kolektivem divadelníků z okruhu Činohry 5. května, který poskytl Větrníku sál, a ten tak mohl 25. 10. 1946 uvést premiéru Do Prahy je cesta dlouhá. I když divadlo bylo plné tvůrčích plánů a našlo nové herce, pro vyčerpání provozního kapitálu bylo nuceno k 30. 11. 1946 ohlásit ukončení své činnosti.

„Společně se zánikem Větrníku přestal psát své hry také Josef Šmída. Větrník byl experimentálním divadlem. Originálností svého programu zaujal

významné místo v počátcích českého poválečného divadelnictví", jak píše Vladimír Just v kapitole o Větrníku v knize Divadlo nové doby. [23]

3.3 DIVADLO SATIRY

„Jako se dnes chodí do Semaforu, tak se tenkrát chodilo do Divadla satiry. Hrálo a zpívalo se tam docela něco jiného než dnes v Semaforu, ale přesto jsou si ta dvě divadla v něčem podobná." [24] Jak bylo napsáno výše, „Pelhřimováci" dostali pozvání do Prahy a 13. srpna 1945 odehráli přepracovanou premiéru Rozbité trilogie již jako Divadlo satiry – pobočná scéna Realistického divadla. Soubor ale opustilo několik herců, kteří odmítli přestěhování do Prahy, mezi nimi byla například Božena Holanová, jejíž roli v Rozbité trilogii převzala Hana Kavalírová. Rozbitá trilogie sklidila nevídaný úspěch, bylo nutné ho ale obhájit další premiérou.

3.3.1 CIRKUS PLECHOVÝ

„Realizace se vedle Josefa Kainara stala dílem Václava Laciny, Jana Mašky, Jaroslava Vojtěcha a Vítězslava Kocourka, za dramaturgického přispění Zbyňka Vavřína, který mimoto napsal spojovací text a vymyslel vnější podobu pořadu. Nechal se inspirovat názvem Lacinovy knížky epigramů Plechový cirkus. Chystaná ‚Revue v horším slova smyslu', jak byla označena v podtitulu, se měla podobat zdivadelněnému cirkusu, což naznačoval už její název – Cirkus Plechový."[25]

V první polovině byly tři scénky o Hitlerovi. Na závěr první části vystoupilo medium Kahafra, které hrál Jan Maška ve věrné masce K. H. Franka. Byl v kleci přivezen na jeviště a obecenstvo mu kladlo nejrůznější otázky. Tuto část inscenace si oblíbil také Vratislav Blažek, budoucí autor tohoto souboru, a kladl Maškovi nejrůznější otázky, které doma předem vymýšlel. Ve svých dopisech vzpomíná, že

[23] JUST, Vladimír. *Divadlo nové doby*. Praha: Panorama, 1990.

[24] KNITL, Oldřich. Bylo kdysi divadlo aneb administrativní zásah. *Divadlo*. 1966, roč. 17, č. 2, s. 34-47.
[25] Tamtéž.

se mu Mašku ale nikdy nepodařilo nachytat. Premiéru měl Cirkus Plechový 19. 9. 1945 v Umělecké besedě. *„V letech 1945 – 1946 dosáhla inscenace i se zájezdy 342 repríz a počítáme-li i její upravenou, kombinovanou zájezdovou verzi z léta a ze září 1946, dojdeme dokonce k pozoruhodnému rekordnímu číslu 400 repríz.*“ [26] Oldřich Knitl píše:

„Po přestávce dostaly svůj díl záporné elementy porevolučních dnů: korytáři, byrokrati, holiči deroucí se na vrchní místa, spekulanti s revoluční minulostí, lenoši spoléhající se na nevyschnutelnost pramene UNRRA atp. Velkého úspěchu dosáhla např. scéna Zázračný fotograf, která pojednávala o tom, jak lze vyrobit autentickou fotografii z Pražského povstání pro lidi, kteří se ho nemohli zúčastnit, protože právě v těch dnech dostali rýmu nebo museli jet pro mléko do Libčic. Podobně i Muž tisíce tváří, satira na byrokraty, se dočkal značné odezvy u obecenstva a kritiky. Byró-krata, hlavního hrdinu této scénky, hrál Lubomír Lipský. Ve čtyřech různých maskách, které musel bleskově střídat, odrážel paragrafy, nařízeními, předpisy, razítky a podobnými dodnes aktuálními rekvizitami člověka, žádajícího o byt. Vtip scénky spočíval v tom, že onen žadatel nemohl byró-kratovým úředním požadavkům vyhovět prostě proto, že se před několika dny vrátil z Osvětimi, kde zachránil ze všech věcí jen holý život.“ [27] Před další premiérou, kterou byla hra Zvláštní vydání, poprvé odehrána 2. 3. 1946, se k souboru přidal skladatel a klavírista Harry Macourek a přibyla také taneční skupina Laurette Hrdinové.

3.3.2 NOVÁ SEZÓNA

Na začátku sezóny 1946/47 přišli herci ze zrušeného divadla Větrník (Stella Zázvorková, Miloš Kopecký, Vlastimil Brodský a Miroslav Horníček) a z Divadla mladých pionýrů (Leo Spáčil a Helena Bendová). Významnou změnou bylo oddělení Divadla satiry od Realistického divadla. Při premiéře hry Drda, drda, drda, „*se potvrdila stará pravda o nemožnosti dvakrát vstoupit do téže řeky. Sázka na*

[26] JUST, Vladimír. *Divadlo plné paradoxů*: *Příběh Divadla satiry 1944-1949 a nejen jeho*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-066-7.
[27] KNITL, Oldřich. Bylo kdysi divadlo aneb administrativní zásah. *Divadlo*. 1966, roč. 17, č. 2, s. 34-47.

jistotu, hříčka s úspěchem vyzkoušená již před dvěma lety v Pelhřimově, se na podzim 1946 v Praze ukázala být čirým anachronismem, ba víc – jedním z největších uměleckých debaklů v historii souboru.“ [28] Pro kritiku byla hra velkým zklamáním:

„Máte za to, že tenhle nedramatický, rozházený, násilně nastavovaný a sešívaný příběh je s to držet pohromadě a vydržet na celý večer? Že když budete nehorázně přehánět, ochotničit, karikovat a dělat si na trošce šikmých praktikáblů švandu sami ze sebe, udělali jste dost pro diváka? Viděl režisér O. Lipský, jak mu herci hrají neukázněně a bez stylu, ponecháni sobě na pospas?“ [29]

A tak na sebe nová premiéra nenechala dlouho čekat. Akce Aibiš, od Josefa Kainara, která měla premiéru 15. 11. 1946, byla hrána 79krát a poté také stažena z programu. 5. února 1947 představilo Divadlo satiry novou premiéru, tentokrát revue Ferda – sirky – zeměkoule aneb Všude dobře, doma nejhůř. Byla to inscenace, na které se autorsky podíleli mj. Z. Vavřín, J. Maška, L. Lipský, M. Horníček a také poprvé Vratislav Blažek.

„Ty nejúspěšnější, neaplaudovanější výstupy a scénky byly vytvořeny nikoli od psacího stolu, nýbrž již dříve objevenou metodou kolektivní autorské improvizace při zkouškách.“ [30] Bylo jasné, že divadlu chybí autor, který by mu vtisknul jedinečnou a nenahraditelnou tvář. Oldřich Lipský v rozhovoru pro časopis MY 46 sám řekl, že pro novou sezónu mají připravené rámce her, do kterých budou vkládat politické aktuality, potřebují ale pro to nové autory, které se budou snažit co nejdříve najít.

[28] JUST, Vladimír. *Divadlo plné paradoxů*: *Příběh Divadla satiry 1944-1949 a nejen jeho*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-066-7.
[29] KNITL, Oldřich. Bylo kdysi divadlo aneb administrativní zásah. *Divadlo*. 1966, roč. 17, č. 2, s. 34-47.
[30] JUST, Vladimír. *Divadlo plné paradoxů*: *Příběh Divadla satiry 1944-1949 a nejen jeho*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-066-7.

3.3.3 DIVADLO NA VRCHOLU

Novou inscenaci sezóny 1947/48 měl na starosti Vratislav Blažek. Jmenovala se Král nerad hovězí a premiéru měla 11. 9. 1947. Této hře se budu podrobněji věnovat v další kapitole, pouze naznačím, jak píše V. Just ve své knize, že „*hra uvolnila lavinu superlativů. ‚Nejúspěšnější podívaná v Praze'. (Práce 21. 9. 1947), ‚nejlepší z dosavadního repertoáru malostranského divadla' (Svobodné noviny 13. 9. 1947) (…) a nejen to, inscenace překonala i dosavadní návštěvnický rekord Cirkusu Plechového.*" [31]

Kabaretní pásmo Cabarett Trapas, poprvé uvedené 16. 11. 1947, mělo plánovanou pouze jednu reprízu. Nečekaně se ale zvedl velký ohlas, a tak bylo představení zařazeno pravidelně na sobotní večery. Divadlo také občas uvedlo pantomimické pásmo Cirkus naděje a na 28. 9. 1947 byla oznámena další premiéra, tentokrát hra Kde je Kuťák?, jejímž tvůrcem byl opět Vratislav Blažek. Zdálo se, že soubor našel svého autora. Do premiéry „Kuťáka" bylo divadlo na vrcholu a sezóna 1947/48 byla nejúspěšnější v krátké historii Divadla satiry. Po prvním odehrání, které se posunulo ze září až na 15. října, se ale vše změnilo a přišel zvrat.

„Premiéra se dočkala bouřlivých ovací obecenstva, jedněch z nejintenzivnějších v historii souboru. Nutno si uvědomit fakt, že v dané chvíli bylo Divadlo satiry už široko daleko v celém Československu jediným souborem, který pěstoval přímočaře kritické, satirické reflektování nejsoučasnější současnosti. Politická satira – po zániku divadla V+W U Nováků na jaře 1948 a po inkvizičním zákazu řady kabaretních scén v prostoru Václavského náměstí – zmizela se stoprocentní účinností z repertoáru všech stávajících divadel v ČSR. Bouřlivý ohlas premiéry Kuťáka si proto lze vysvětlit, kromě faktu, že tu v předstihu bylo přesně pojmenováno a zveřejněno opět mnohé z myšlení a pocitů současníků – i tímto objektivním faktorem naprosté ojedinělosti." [32]

Velký ohlas vzbudila hra také u ministerstev. Nikoli kladný. Byla svolána porada a divadlo odsouzeno k zániku, i když existovalo ještě celou příští sezónu a uvedlo ještě dvě premiéry. Podrobně se hře Kde je Kuťák? budu věnovat v následující kapitole.

[31] Tamtéž, s. 82.
[32] Tamtéž, s. 117.

3.3.4 BLÍŽÍCÍ SE KONEC

„Ještě v téže sezóně se stejnou metodou veřejné exekuce popraví i další inscenace jiného typicky pokvětnového generačního divadla, totiž pantomima Amfiparnasso na hudbu Orazzia Vecchiho, jež měla premiéru 27. 6. 1949 v pražském Disku.“ [33] Je tedy jisté, že celá záležitost byla vedena proti satiře jako žánru, ne pouze proti hře Kde je Kuťák? Chodili jste na Malou stranu? byl retrospektivní pořad, který byl sestavený téměř ze všech inscenací Divadla satiry. Podle referentů vyzněl téměř melancholicky. Na začátku roku 1949 se Divadlo satiry přestěhovalo a změnilo název na Nové divadlo satiry. Předposlední premiérou souboru byla hra od Josefa Kainara Ubu se vrací aneb Dršťky nebudou (16. 2. 1949).

„Jakoby na truc všem posuzovatelům a hodnotitelům Kuťáka, s čítankovou názorností předvedlo, jak vypadá divadlo, ve kterém skutečně schází jakýkoli kladný typ. U Kainara se kladný hrdina věru nevyskytuje. (…) Jediným kladným hrdinou byl, gogolovsky řečeno, smích diváků. Ten se však v Novém divadle satiry nekonal. Proč?“ [34]

3.3.5 POSLEDNÍ PREMIÉRA

Poslední hra nesla název Svatba pod deštníkem aneb Zvoní se potřetí a poprvé byla odehrána 8. 4. 1949. *„Stalo se skutečným i symbolickým posledním zvoněním, umíráčkem tohoto souboru. A bohužel nejen jeho; stalo se na dlouhá léta umíráčkem žánru moderního, aktuálně satirického divadla u nás.“* [35] S koncem divadelní sezóny přišel i konec divadla, které se opět stalo pobočnou scénou Realistického divadla.

[33] Tamtéž, s. 129.
[34] Tamtéž, s. 137-138.
[35] KNITL, Oldřich. Bylo kdysi divadlo aneb administrativní zásah. *Divadlo*. 1966, roč. 17, č. 2, s. 34-47.

4 BLAŽEK DRAMATIK A SCÉNÁRISTA

4.1 KRÁL NERAD HOVĚZÍ

Hra Král nerad hovězí měla premiéru 11. září 1947. *„Jak se traduje, obešel dramaturg Zbyněk Vavřín s námětem revue, která měla být původně pásmem historických aktualit z královské dynastie Neradů, postupně Jiřího Brdečku, Jana Drdu a Mojmíra Drvotu, ale neuspěl. Teprve Vratislav Blažek, kterého znal z redakce Dikobrazu, přijal Vavřínovu nabídku a revue napsal s překvapivým kritickým nasazením. V divadelním programu, který měl podobu jídelního lístku, stálo: Podle předpisu Vratislava Blažka uvařil Oldřich Lipský a hudbou okořenil Harry Macourek. Minutky tančí: Soňa a Věra Kittlerovy, Šárka Smetanová a Míla Bohdalová. V kostýmech A. Švecové podávají střídavě: Marie Marešová, Stella Zázvorková, Karel Effa j.h., Ivan Glanc, Josef Hlinomaz, Miroslav Horníček, Jiří Lír j.h. a Lubomír Lipský. Zařízení dodal arch. Josef Svoboda.“* [36]

Podle mnohých recenzentů i diváků, byla nejpovedenější scéna Zedník na vápně:

1. zedník (na štaflích): Pepo, povídám, Pepo. Podej mi dvě dutý cihly, jo?

3. zedník (míchá vápno): Nepodám.

1. zedník: Ale já je potřebuju.

3. zedník: Už jsem řek. Nepodám…

1. zedník: Tak jednu. Aspoň jednu. Ať tu nesedím tak na sucho.

2. zedník: Tak mu je podej. Pepo. Dyž je potřebuje, přece nepoleze dolu.

1. zedník (volá směrem k lešení, kde leží další zedník a kouří fajfku): Josef, ať mi Pepa podá ty dvě cihly!

4. zedník: Jaký?

1. zedník: Dutý.

4. zedník: A proč?

2. zedník: Aby nemusel jít dólu, Josef.

4. zedník: A proč nechce jít dólu?

1. zedník: Dyk bych se zdržoval, že jo. Ať mi je podá. Ty cihly. Dutý.

4. zedník: Tak mu je podej, no. Podej mu je, Pepo!

[36] VALTROVÁ, Marie. *Vratislav Blažek*: *Hráč před bohem a lidmi*. Praha: Achát, 1998. ISBN 80-902221-8-8. s. 36

3. zedník: Já jsem se už rozhod. Já je teda nepodám. Já tady hasím. Vápno. Tak nebudu po celý stavbě pochodovat s cihlama.

4. zedník: Von má pravdu, vlastně. Vona je ta práce rozdělená. Takhle bysme, hoši, mnoho neudělali (obrátí se na druhý bok).

2. zedník: No jo, ale kdo mu je podá. To přece není jeho práce.

3. zedník: Moje práce to taky není. Já mám hasit. Tak teda hasím.

1. zedník: Hergot, já ti tam teda zejtra pošlu hasiče. Ale dnes mně eště podej ty dvě cihly.

2. zedník: Dutý, víš.

3. zedník: A nepodám. To už chce dneska podruhý.

1. zedník: Proboha, Pepo, co ti to udělá. Vyhodíš ji a já ji chytím… Dyk je to našup. Mám tady sedět dvě hodiny, než tě přemluvím?

3. zedník: Víš, Pepo, já bych ti je podal. Ale já ti je nepodám.

1. zedník: Hergot, Josef, řekni mu, ať neblbne. Ať ji sem hodí, mně to schne pod rukama!

4. zedník: Tak mu ji hoď a nezdržuj. Co ti to udělá!

3. zedník: Už jsem řek. Není to má práce. Tak na mě nikdo nemůže.

4. zedník (velmi nerad se posadí): S váma není žádná práce, kluci. Slezte dolu, tohle se musí prodebatovat. [37]

Scénář k této inscenaci se mi nepodařilo nalézt. Nahrávka ze hry se také nezachovala. Nemohu tedy napsat přesný děj, protože ho neznám. Pokusím se ho nastínit alespoň podle toho, co jsem si přečetla v knihách od V. Justa a M. Valtrové. Některé dialogy z inscenace byly každý večer aktualizovány podle čerstvých zpráv, které autor sledoval.

„Například v době premiéry hry vzrušila hladinu veřejného života v ČSR zpráva, že ve stejnou dobu byly třem členům vlády (ministrům J. Masarykovi, P. Drtinovi a náměstkovi předsedy vlády P. Zenklovi) doručeny poštou balíčky s vysoce ničivou třaskavinou. Zpráva o tom se poprvé objevila v novinách právě v den premiéry. Ve všech třech případech však balíčky otevřeli tajemníci adresátů a ani jednou nedošlo ke katastrofě. Díky těmto podezřelým okolnostem kolovalo ve veřejnosti mnoho dohadů a fám, ale převládal názor, že šlo o předem

[37] JUST, Vladimír. *Divadlo plné paradoxů*: *Příběh Divadla satiry 1944-1949 a nejen jeho*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-066-7. s. 91.

zinscenovanou provokaci. A hned nazítří po atentátu mohli diváci v Umělecké besedě sledovat, jak byl během debaty jednomu ze zedníků Josefů doručen balíček. „Hele, kluci, dostal jsem balíček, poštou." Druhý Josef ho však zarazí: „Ty, tak opatrně s tím. Radši to dej rozbalit tajemníkovi." [38] Autor hry měl za úkol sledovat aktuální politické dění a vždy před premiérou vymýšlel nové dialogy, které na tyto situace reagovaly.

„Hlavní postavy jsou zde pan vrchní z restaurace U čísla 15, Král Josef a pikolík Frantík. Král je vegetarián a rád debatuje u piva. Král Josef vymyslel plán na záchranu lidstva. Chtěl nalákat všechny mocné lidi světa a začít s nimi připravovat třetí světovou válku. V poslední chvíli ale všechny tyto lidi přemluvil, aby všechny peníze, které byli rozhodnuti investovat do války, dali raději svým občanům a pořídili každému dům a auto." [39]

Ve Svobodném slově vyšel článek, ve kterém píše Mojmír Drvota, že to on přišel na nápad, který je ve hře Král nerad hovězí zpracován, a že byl velmi nemile překvapen, když se na hru šel podívat. Říká, že se chtěl inspirovat v divadle, jak má správná satira vypadat a místo toho uviděl svou přepracovanou hru. [40] Blažek mu na to za několik dní odpověděl:

„Témata hry (jako problém války a míru, problém diktátorství, pracovní morálky atd.) jsou natolik aktuální a ‚visí ve vzduchu', že přisvojovat se jejich autorství je nesmyslné. Je-li si někdo jist, že byl připraven o ovoce své práce, obrátí se na Ochranný svaz autorů, který se bude bít za jeho práva. Jestliže tak neučiní, je vidět, že se jeho stížnost nezakládá na pravdě." [41]

Na závěr bych připojila větu Hany Budínové: *„Není čas na snění o budoucím ráji lidstva, ještě je mnoho, co musíme překonat u nás i jinde – to je smysl Blažkova satirického pásma"* [42]

[38] Tamtéž, s. 92.
[39] KNITL, Oldřich. Bylo kdysi divadlo aneb administrativní zásah. *Divadlo*. 1966, roč. 17, č. 2, s. 34-47.
[40] DRVOTA, Mojmír. Poděkování divadlu Satiry. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 5, s. 4. Ze dne 7. 10.
[41] BLAŽEK, Vratislav. Píšeme si s Mojmírem. *Svobodné slovo.* 21. 10.1947, s. 2.
[42] BUDÍNOVÁ, Hana. Pan král má co říci. *Kulturní politika*. 1947, roč. 3, č. 2, s. 6. Dostupné z: http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=KulP/3.1947-1948/2/6.png.

4.2 KDE JE KUŤÁK?

4.2.1 O HŘE

Tato hra měla premiéru 15. října 1948 v Divadle satiry. Hlavní role si zahráli M. Horníček, J. Hlinomaz, S. Zázvorková, I. Glanc, I. Gübel, L. Lipský, J. Maška. Jak jsem psala již výše, byla hrána pouze osmkrát a pak byla společně s Divadlem satiry odsouzena k zániku.

„Na předměstské refýži stojí skupinka zoufalých občanů, čekajících na tramvaj. Liják nebere konce, prší ‚zeshora i zespoda', tramvaj nejede a nejede – a do toho všeho ještě zlověstně blýská a hřmí. Vzrušení uklidňuje teprve Divný pán (M. Horníček)" [43] Tento Divný pán je sám Bůh, který přišel občanům sdělit, že se mu nelíbí, jak lidi stvořil, a že je chtěl vystrašit, aby se začali chovat lépe. Udělal ale něco špatně a déšť teď nejde zastavit a je jasné, že přijde potopa. Navrhuje, aby postavili velkou loď a aby si sami vybrali poctivé lidi mezi sebou a ty nechali nastoupit.

„A konečně přicházejí na scénu tři hlavní protagonisté, tři postavy z lidu: Jelen (I. Gübel), Kostka (L. Lipský) a Křách (J. Maška). Reprezentují v komedii tzv. zdravý rozum. (…) Jejich dialogy jsou myšlenkovou páteří hry, mají největší prostor pro improvizaci: podstatou těchto partů jsou vlastně klaunské výstupy a klaunské sentence, ne nepodobné slavným forbínám i scénám V+W. Tak hned jejich klaunské entrée stojí za zaznamenání:

Na forbíně sedí Jelen a upřeně civí na pruhovanou hůlku, kolmo trčící ze země:

‚Řekli mi: jdi pořád rovně tisíc kroků a pak se zastav, zapíchni tam hůlku a koukej, aby byla rovně!'

Zprava přichází Kostka, s nímž cvičí obrovské prkno: 'Na záď! To prkno na záď! Jdu dobře na záď?'

Otáčeje se, ohrožuje Kostka prknem Jelena:

Jelen: Co to děláte, pane? Dejte trochu pozor! Přece když nesu prkno, tak nesu prkno.

Kostka: Nenesete prkno!

Jelen: Ovšem, že nenesu prkno…Já neříkám, že nesu prkno. Já říkám, že vy nesete prkno, ale že jdete jako byste nenesl prkno.

[43] JUST, Vladimír. *Divadlo plné paradoxů*: *Příběh Divadla satiry 1944-1949 a nejen jeho*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-066-7. s. 109.

Kostka (uražen): Já že jdu jako bych nenesl prkno… Já, pane, jdu, jako bych nesl dvě prkna!

Jelen: Tak to jste musel jedno prkno ztratit, pane. Neboť ať hledím jak hledím, nevidím víc, než pouhé.

Kostka (usedá nešikovně, aby věc vysvětlil, stále s prknem na rameni): Rozumějte mně. Prkno jediné, ale jako prase…Já s tím prknem chodím už třetí den. Ale já ho neodkládám, leda na noc, a to si ho dám pod sebe. To je důležitý prkno, pane. Tohle prkno přijde na záď. Kdybych ho ztratil, teklo by do archy, a kde by byl Ararat?

Jelen: A že ho neodnesete na místo?

Kostka: Já bych rád, ale: ta záď? Já jsem ještě nebudoval takový plavidlo. Kde vona bude, ta záď?“ [44]

Když loď konečně postaví, nesmí zapomenout ji pokřtít, a potom konečně vyplouvají. Ve druhé části hry se ve více scénách objevuje také Kuťák. Na lodi plují i šmelináři (Hubert, Marie a Onkláv), kteří neváhají zboží schovávat pod pult a následně ho prodávat za mnohem vyšší ceny. Námořníci místo odměn dostávají diplomy apod. Na lodi vypukne hlad, protože jídlo je schované pod pulty nebo na něj lidé nemají dostatek financí. Začnou tedy lovit ryby a jednomu z námořníků se podaří ulovit velrybu.

„A teď to začne: Křách je za odměnu jmenován předsedou komise pro rozdělení velrybího masa. Snaží se být logický a navrhuje rozdělit maso podle počtu námořníků, čímž by každý nakonec dostal 2 kg masa. Admirálové (což jsou, jak se ukáže, převlečení podvodníci, šejdíři a zloději) naopak navrhují rozdělit si velrybu mezi členy komise a námořníkům nechat ploutve. Křáchův racionálnější návrh odborníci v zásadě přijmou, ale hned jej čile připomínkují v tom smyslu, že se v žádném případě nesmí zapomenout na různé záslužné instituce, které by měly mít na kořisti podíl. Výsledkem by pak bylo, že by na jednotlivce zbylo sotva několik gramů. Do tohoto nekonečného dohadování a handrkování vpadne nakonec zástupce námořníků, který rozhodnutí komise již několikrát urgoval, a ohlásí, že netrpělivé mužstvo už mezitím velrybu rozporcovalo a snědlo samo.

A v úplně poslední sekvenci hry se mezi námořníky rozšíří fáma, že na jiných lodích už vládne blahobyt a ‚čekuláda, kakao a ananasy, whisky, soda,

[44] Tamtéž, s. 111-112.

mannhattan a džus, proužkovaný ponožky a ševingam' a vyskytne se dokonce jeden námořník, který chce na tuto loď přejít. A to je opět voda na Kuťákův orální mlýn: ‚Nikdy! Nikdy, přátelé! Omyl? Zvrácenost! My svejma mozolama…'

Ale tu Křách, který Kuťáka kdysi bral vážně a snažil se hledat v jeho řečech dokonce i smysl, náhle prázdného pozéra a tlučhubu ‚co maká jenom manifestačně' prokoukne a hodí ho přes palubu. Zároveň však pošilhávání po jiných lodích, jakož i eventuální dezerci na ně tři rezonéři hry vehementně odsuzují v závěrečné optimistické písni, v níž se jasně říká, že takové rozhodnutí ‚za úvahu stojí jen těm, kdo se zítřka bojí.'" [45]

4.2.2 OHLASY

Po premiéře sklidila hra u obecenstva velký úspěch. V denních tiscích také vyšly pozitivní hlasy. Divadelní a dramaturgické radě se představení nezamlouvalo ani v nejmenším. V. Rác na poradě říká, že hra je reakcionářská, že v ní není jediný kladný bod. A dále: *„Ideologicky je tato hra kontrarevoluční. Složka pracujícího lidu je v ní negativně představována třemi lidmi, kteří nevědí, co mají dělat s prknem na stavbu lodi, na stavbu lodi lidové demokracie, která je v této hře tou lodí symbolizována. (…) V Divadle satiry se zlikviduje reakcionářská složka tím, že se vyhodil jediný Kuťák. Já bych soudruhům dával návrh, jestliže mám právo, aby toto divadlo, jestliže do konce roku nezmění svůj směr, jestliže nenastoupí v divadle nové uvědomění, aby toto divadlo od Nového roku přestalo existovat, protože není důvodu, aby lid, který spěje ke svému Araratu, výtěžky své práce přispíval na scénu, kde je zesměšňován."* [46]

Do diskuze se postupně zapojují všichni členové, dokonce i ti, kteří představení dosud sami neviděli. J. Pokorný říká, že lístek na premiéru měl, ale nemohl přijít. Ale že podle názoru ostatních „To bylo opravdu takové". [47] Na závěr této schůze se rozhodne, že se nad divadlem musí bdít.

Na premiéře byl přítomen také prezident Zápotocký, který slíbil, že jim do divadla pošle poradce, který jim poradí, jak dělat satiru v duchu socialismu.

[45] Tamtéž, s. 115-116.
[46] Z dokumentů doby: K likvidaci Divadla satiry. *Divadelní noviny*. 1968, roč. 11, č. 23, s. 8. Ze dne 5.6. Dostupné z: http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=DivN/11.1967-1968/23/8.png.
[47] Tamtéž.

„Nahnali dělníky a jiný lidi na hru a potom se vyvinula diskuze. Herci byli na podiu a měli oponovat. Byla to připravená poprava divadla. [48] Diskuze se přiostřovala. Začali vyvolávat autora na jeviště. Manželka mu bránila, aby nechodil, ale Blažek řekl, že v tom nemůže nechat kluky samotný a že nechápe, co se jim na tom nelíbí. Na podiu před obecenstvem ale pod vlnou kritiky sklopil oči a řekl, že když se jim to nelíbí, že už to nikdy neudělá. *„Herci i sám autor hry věděli, že tu už nejde jen o osud „Kuťáka" nebo divadla."* [49]

V jednom z mnoha dopisů Václavu Táborskému píše: *„Ne slavnej, blbej sem byl. Ideji věřil. Netušil, že ideje by se měly zavírat do zoologické zahrady, aby se na ně lidi mohli chodit koukat v neděli odpoledne s dětičkami odděleni od nich bezpečnou mříží, aby se jich žádná idea nemohla zmocnit. Protože jak se idea zmocní už jen pár lidí, už je zle. Zejména když se ti lidi, kterejch se zmocnila idea, zmocní moci."* [50]

Na konec bych připojila krátké ukázky ze dvou článků reagujících na premiéru, jeden ze Svobodného slova a druhý z Rudého práva. Tyto články jsou v názorovém kontrastu. Zatímco ten ze Svobodného slova Blažkovu hru oslavuje a chválí, ten z Rudého práva ho utápí v kritice. *„A zase jsme se potěšili divadlem pružných, radostných, svěžích herců, kteří lehce a přece s dravým elánem najíždějí překážky života a tak blahodárně kanalisují těžkopádné žaloby. (...) Ne všecky scény z těch 23 působí dojmem hotovosti, ale vazbou připomenou dobré tradice české satiry. (...) Přemýšlivý a svědomitý režisér O. Lipský jako by ladil soubor, oplývající študáckou vervou, na veselí rozverných žáků. (...) Ve vzorném pointování dialogů a výstupů nemají mnoho soupeřů. (...) L. Lipský i J. Hlinomaz jsou nejfundovanějšími komiky divadla. (...) Horníček vnesl půvab resonérskou pohotovostí. (...) Vkus a míru v dámském souboru. Obě Kittlerové, Smetanová a Bohdalovská okouzlí tanečním krokem i pantomimickým gestem."* [51]

To co je chváleno ve Svobodném slově, je odsuzováno v Rudém právu. Už samotný název - Nebezpečná a škodlivá hra – vypovídá o svém. Dále je psáno: *„Zdánlivě pranýřuje chyby a nedostatky našeho veřejného života. Blažkova hra však není kritikou veřejného života, nelíčí život z hlediska dnešního člověka. Tím*

[48] Dokument Předčasná úmrtí: Život je drsnej chlapec. Televizní studio Ostrava, 2002.
[49] Tamtéž.
[50] Tamtéž.
[51] JMK. Nové pásmo v divadle Satiry: Soubor technicky znamenitý. *Svobodné slovo*. 1948, roč. 4, č. 244, s. 2. Ze dne 19. 10.

méně je pak bojovnou kritikou socialismu.(...) Blažek se dostal na stanovisko měšťácké, nevidí obrovské kladné hodnoty dnešního života, nevidí, kde jsou skuteční nepřátelé lidu, nevidí ani sílu lidu, jeho rozhodující převahu nad kořistnickými zjevy včerejška. (...) Oč vlastně běží v této komedii? O nic jiného, než o průhlednou symboliku, která se dotýká našeho přítomného života, ale hrubě tento život zesměšňuje v celé jeho povaze. Ve hře není jediný kladný typ dnešního pracujícího člověka. Pracující člověk je zde urážlivě vylíčen jako neuvědomělý hlupák. (...) Hra křivě zesměšňuje i úlohu vedoucích sil našeho veřejného života. (...) Hra není kritikou, ale hrubou urážkou našeho lidově demokratického zřízení, proto není satirou tepající dědictví minulosti, ale výrazem maloměšťácké hysterie, proto je nepřátelským výpadem proti našemu budovatelskému úsilí.(...) Protože neznají hluboké změny života v jejich základní povaze a neznají lid, proto se mohou ocitnout na tak nebezpečném scestí a proto třebas neúmyslně vyhlubují příkop mezi sebou a pracujícím lidem. To se ukázalo také na úterním představení, kterému bylo přítomno dělnictvo a kulturní referenti z pražských závodů. A právě v přítomnosti tohoto publika si členové Divadla satiry uvědomili celou škodlivost představení, které nastudovali, a rozhodli se, vzíti je s programu. [52]

Myslím si, že nic jiného, než vzít hru s programu, osazenstvu divadla nezbývalo. Všem bylo jasné, že jsou odsouzeni k zániku. Na videonahrávce o Blažkovi také zazní, že *„se nervově zhroutil. Problémy nedával najevo. Nemohl se bránit a cítil, že je bezmocný, když nemohl napsat, co chtěl a jak chtěl. Že si připadal jako ve svěrací kazajce.“* [53]

Vratislav Blažek, který se po dlouhé době stal autorem divadla, které dlouho takového autora hledalo, nakonec scénu přivedl k zániku. Jak jsem psala již výše, divadlo po této situaci existovalo ještě jednu sezónu. Změnilo však několikrát název i místo. A postupem času se stalo opět pobočnou scénou Realistického divadla.

Jak jsem psala výše, scénáře ani záznam ze hry Král nerad hovězí ani z inscenace Kde je Kuťák? se nezachovaly. Několik málo materiálů, které jsou k dispozici, jsou otištěny v knize Vl. Justa Divadlo plné paradoxů a v několika málo článcích, které jsem výše citovala. Uvádím zde názory, které vyšly v denních tiscích bezprostředně po odehrání premiéry. Myslím, že jsou to názory velmi cenné

[52] RYBÁK, Josef. Nebezpečná a škodlivá hra. *Rudé právo*. 1948, roč. 28, č. 247, s. 5. Ze dne 21. 10.
[53] Dokument Předčasná úmrtí: Život je drsnej chlapec. Televizní studio Ostrava, 2002.

a špatně přístupné, jelikož jsem je získala v Divadelním ústavu v Praze, kam se každý nedostane.

4.3 TŘI PŘÁNÍ A TŘETÍ PŘÁNÍ

4.3.1 TŘI PŘÁNÍ

4.3.1.1 OBECNĚ

Film vznikl v režii Jána Kadára a Elmara Klose v roce 1958 podle námětu Vratislava Blažka, do kin se dostal až s pětiletým zpožděním, protože hned po uvedení na 1. festivalu filmů v Banské Bystrici byl zakázán a odeslán do trezoru. Hlavní role zde hrají:

- Rade Marković, kterému český hlas propůjčil Zdeněk Dítě – hraje postavu Petra
- Tatjana Beljakova, jejímž českým hlasem je Alena Kreuzmannová – Věra, manželka Petra
- Bohuš Záhorský – zasloužilý umělec - v roli kouzelného dědečka
- Vlastimil Brodský – Petrův přítel Karel
- Růžena Lepenková – Věřina přítelkyně, manželka Karla – Božena
- Josef Beyvl – Petrův ředitel
- a další

V knize Hráč před bohem a lidmi se vyjadřuje k filmu sám režisér Elmar Klos: *„Se Třemi přáními to bylo úplně stejné jako s předchozími dvěma satirami. Nekonečné tahačky. Tentokrát ale Vráťa, který vždycky potřeboval peníze, ztratil trpělivost a scénář přepsal do podoby divadelní hry, která se ovšem naprosto klidně hrála! Pak nám tedy pustili do výroby i film, netušíce, že je to vždycky něco úplně jiného, než divadlo. V únoru 1959 bylo na 1. filmovém festivalu v Banské Bystrici několik filmů (Zářijové noci, Škola otců, Tři přání, Zde jsou lvi) podrobeno ostré kritice a jejich tvůrcům pozastavena činnost. Tři přání, které natočil Jan Kadár a Elmar Klos s jugoslávskými herci Radem Markovičem a Tatjanou Beljakovou*

v hlavních rolích, byly uvedeny do kin až po pěti letech, po revizi banskobystrického usnesení.“ [54]

4.3.1.2 DĚJ

Příběh se rozehrává před biografem. Prší. Petr s Věrou se hádají. Věra chce jet domů taxíkem, Petrovi se to ale zdá příliš drahé. Věra na nic nečeká, volá taxi a nasedá. Zajímavostí je, že taxikáře si zahrál samotný autor filmu – pan Blažek. Petr ji následuje. Během jízdy domů se stále popichují a vyměňují si názory. Co říkají, však neslyšíme, neboť hlasy jsou ztlumeny a běží úvodní titulky. Před domem je Petr naštvaný kvůli zbytečně vyhozeným penězům. Věra se usměje a říká: „Vidíš, vidíš, co nadělají peníze. Když nejsou!“

Další den je úterý 25. dubna sedm hodin ráno, jak se dozvíme z rozhlasového hlášení. Věra ukazuje manželovi nový svetřík, který si koupila od své přítelkyně Boženy za 400 korun. Říká, že si na něj vypůjčila z úspor na uhlí, které „přijde stejně až příští týden“. To se ale nelíbí Petrově mamince, která svetřík Věře vyčítá. Ta se urazí a je rozhodnuta ho hned vrátit. Vyčítavá slova své tchýně nemá zapotřebí. Rozzuřená odchází do práce. Petr za ní vybíhá s deštníkem, protože stále prší. Cestou se kvůli svetříku hádají. Věra Petrovi vyčítá, že stále nemají vlastní bydlení. Mimo jiné slyšíme tato slova:

Petr: „Musím tě upozornit, jsou země, kde doktoři práv spávají pod mostem!“

Věra: „Výborně!, který si vybereme? Já jsem pro Jiráskův.“

Petr: Jsou věci, o kterých se nežertuje, Věro. Já…“

Věra: „Ty? Ty vidíš pokrok i ve frontě na cibuli!“

Po těchto slovech jede rozčilený Petr tramvají a přemýšlí o tom, že Věra měla ve všem pravdu. Během jízdy na něj skoro upadne pán, kterého Petr ihned pouští sednout. Netuší, že to je kouzelný dědeček, který říká: „Děkuji ti, já už jsem v trolejbuse tři dny neseděl. To je jako by ses se mnou o chleba rozdělil. Počkej, já ti něco dám.“ A věnuje překvapenému Petrovi zvoneček. Ten poděkuje, že ho předá svému synovi. Dědeček ale odpoví, že to není ledajaký zvoneček, že on je dědeček

[54] VALTROVÁ, Marie. *Vratislav Blažek*: *Hráč před bohem a lidmi*. Praha: Achát, 1998. ISBN 80-902221-8-8. s. 72-73.

z pohádky a splní Petrovi tři přání. Stačí zazvonit. Petr nevěří. Po chvilce ale vysloví první přání (prý aby nekazil zábavu spolucestujícím). Přeje si, aby se dnes nedělalo. Dědeček se usměje a praví, že si měl přát něco chytřejšího. Jak je Petr překvapený, když přijde do práce a zjistí, že se dnes nedělá, protože se jde manifestovat. Přičítá to náhodě. Byl ale ze zvonečku zmatený. Cestou z práce zacinkáním přivolá kouzelného dědečka. Přichází prodavač novin, za kterého je pohádkový muž převlečen.

Druhým Petrovým přáním je, aby na střelnici trefil pokaždé „dvanáct“, i když pušku nikdy nedržel v ruce. Petr vystřelí poprvé, podruhé, vystřelí dokonce i zády k terčům. Vždy trefí střed. Uvědomuje si, že dědeček nežertoval a že on tak promrhal dvě svá přání. Když přijde večer domů, probíhá konverzace na téma Věřin nový svetr. Věra ho vrací kamarádce Boženě, ta se ale omlouvá, že peníze již nemá. Vezme si ho a odchází z bytu. Za chvíli se přiřítí Petr se svetříkem, který cestou Boženě vzal, a s plnou náručí hraček, které vyhrál na střelnici. Vypráví, že všechny věci vystřílel. Rodina si o něm ale myslí, že blouzní. On se plný nadšení a nedočkavosti všech postupně ptá, co by si přáli, kdyby měli jedno přání. Nikdo ale není schopen vyslovit jednu jedinou konkrétní věc. Maminka by si přála být opět mladou holkou a v tom případě by chtěl být tatínek zase mladým klukem. Po této větě spolu Petrovi rodiče odchází ze scény. Věra se omlouvá Petrovi za své ranní chování. Petr by od ní raději chtěl slyšet jedno přání. Po delším přemýšlení dojde k tomu, že by chtěla žít spokojený život. Petr je nadšený a ještě v téže noci vybíhá na ulici a zvonečkem přivolá dědečka. Ten přijede s koňským spřežením. Petr mu říká, že už ví, jaké je jeho třetí přání. Že nechce velikou věc, ale že by si jím chtěl vynahradit dvě předchozí promrhaná. Dědeček s tím souhlasí. Když ale Petr vysloví, že by si přál žít spokojeně, dědeček se rozčílí. „No, hezky sis to na mě vymyslel! A že je podvod udělat z jednoho přání tisíc, ti nevadí?“ Petr na tom ale nevidí nic špatného a dědeček nakonec přikývne.

Další den v práci. Přichází dědeček a pomocí toho, že změní mysl všech členů zasedající rady, získává Petr nový byt. Brzy je v novém bytě navštíví Božena s Karlem a obrovský prostor pro žití mladým manželům závidí. Pomocí dalšího kouzla si „vezmou půjčku“ na zařízení. V soutěži vyhrají nové auto. A jako třešnička na dortu je Petr v práci povýšen. Spolupracovníkům, ale i Boženě a Karlovi, to všechno přijde až moc podezřelé a myslí si, že za to všechno mohou

Petrovy známosti. Petr je proto zavolán k podnikovému řediteli. Cestou do kanceláře přemýšlí, co mu asi tak řekne. Přece mu nemůže říct pravdu? Že vstal v tramvaji! Jak je překvapen, když mu ředitel řekne, že před fabrikou stojí auto, do kterého má Petr nastoupit. Pojedou totiž na ryby.

Večer jdou všichni čtyři přátelé na zábavu. Věra k této příležitosti dostane nové šaty. To už ale Božena nemůže překousnout. Když ve tři ráno odchází domů, cestou k autu si je odchytne policejní hlídka, která chce zjistit, zda Petr, který se chystal sednout za volant, nepožil alkohol. Věra, která je v náladě, si z policistů dělá srandičky a Karel s Boženou raději odcházejí domů pěšky. Božena si přitom neodpustí poznámku na Věřinu adresu: „Pozor, mají nahoře vlivné přátele!“ Věra nechápe, co tím její kamarádka myslí a říká, že ke všemu přišli poctivou prací.

Příští den přijde Karel za Petrem do kanceláře vyrovnat útratu z minulého večera. Zároveň omlouvá Boženu za to, jak se chovala, ale dodává, že on sám si myslí to samé. Petr nechce peníze přijmout, slavilo se přeci jeho povýšení. Když Karel odejde, Petr jde za ředitelem a sdělí mu, že nemůže nové místo přijmout. Ten ale odpoví, že to je vyloučeno a posílá Petra na dovolenou, aby si tam vše v klidu promyslel. Vyráží tedy s Věrou. Ta, když leží na pláži, najde kouzelný zvoneček, zazvoní a nevědomky tak přivolá dědečka. Věra ale neví, že ten pán je kouzelný děda. Myslí si, že je to muž, který jim umožnil půjčku na vybavení bytu, a na dovolené se náhodou potkali. Vychvaluje před ním Petra. Že díky jeho přičinlivosti teď vedou spokojený a šťastný život.

Večer se koná přehlídka šatů. Krásné šaty jsou odměnou pro vítěze poslední hry. Přihlásí se do ní Karel a jeden cizí muž. Mají za úkol vymyslet opatření, díky kterým by byly šaty levnější. Karel ale na tabuli namaluje průmyslovou stavbu – kombinát na výrobu umělého vlákna. Chybí mu ale voda. Začne se tedy projektovat vodní kanál, jiná firma ale mezitím přestaví kombinát na továrnu na čokoládu, protože neví, že se kanál projektuje. „Věci stojí, stavba se prodražuje…“, říká Karel. A dodává: „Až se začne šetřit tam, kde se má, budou takovéhle šaty o polovinu levnější.“ Za takovéhle morální poučení si ale vysloužíí vyhazov z práce. Smlouvu o propuštění musí podepsat Petr. Ten když to zjistí, chce volat dědečka, aby dal věci do pořádku. Nemůže ale najít svůj zvoneček. Celý nešťastný běží domů a převrátí dům vzhůru nohama. Věra nechápe jeho chování a myslí si, že se

pomátl. Jde proto pro Petrovy rodiče a pro doktora. Petr mezitím běží do čistírny a po chvíli pátrání zjistí, že zvonek byl nejspíš spálen spolu s dalším odpadem.

Když přijde domů, najde svého syna, Petříčka, jak si hraje se zvonečkem a kouzelným dědou. Petr ihned dědovi vyčítá, že nepřišel dřív, když ví, jaká je situace. Ten ale namítá, že i pohádky mají své zákony. Petr chce, aby dědeček napravil věci, ten mu ale odpoví, že nemůže napravit všechny křivdy světa jen proto, aby byl Petr spokojený. Petr je ochotný vrátit mu zvonek, jen aby nepropustili jeho přítele z práce. Tento nápad se dědečkovi líbí a říká, že to si musí Petr zařídit sám, že mu pouze poradí, jak na to. Dodá ale, že se může stát, že při nápravě Karlova problému, přijde Petr o všechno, co díky zvonečku získal. Ten říká, že to musí nejprve probrat doma s Věrou. V tom ale do bytu přichází Petrovi rodiče a spolu s nimi doktor Hachle (kouzelný dědeček). Petr všem poví, jaká je situace, že díky dědečkovi může Karlovi pomoct, ale zároveň také sám o všechno přijít. Nikdo mu ale nevěří, že dědeček je opravdu z pohádky. Ten jim to jednoduchým kouzlem dokáže a odchází. Po debatě se rozhodnou, že by bylo správné pomoci příteli v nouzi, i když to přináší jistá rizika. Nikdo však není ochotný na zvoneček zazvonit a přivolat tak dědečka. Petr říká: „Jaký já býval charakter, dokud jsem chodil pěšky.“ Konec příběhu tak zůstává otevřený. Petr s Věrou a rodiči stojí u prázdného stolu. V jeho prostředku stojí zvoneček, na který není nikdo ochotný zazvonit. V posledním záběru pronáší dědeček svá poslední slova: „To jsem zvědav. Zazvoní nebo nezvoní?“

4.3.1.3 OHLASY NA FILM

Nejprve za sebe musím říct, že na první pohled mi ve filmu vadily hlasy dvou ústředních postav. Hlavně Petrův hlas se mi zdá nepřirozený. Naopak se mi líbilo, že jsou dialogy namluveny naprosto přesně a není poznat, že hlasy Petra a Věry nejsou jejich pravé. Také mě zaujal nápad a hluboká myšlenka filmu, která se ukáže až v poslední větě. Totiž „Zazvoní či nezazvoní?“ Je to otázka, která mi běžela hlavou ještě několik dní po zhlédnutí. Zazvonil nakonec Petr nebo ne? A co já? Zazvonila bych? Je to otázka charakteru a každý divák si na ni musí odpovědět sám.

Film se mi líbil více než divadelní hra. Byl ihned po prvním odvysílání zakázán a na pět let odeslán do trezoru, což mluví to o tom, že jeho satirická stránka nebude beze smyslu.

„Tři přání jsou velmi dobře - živě a zábavně - napsány, zahrány i režírovány. Vlastně ani nevadí, že je to ve svém výsledku didaktický film, kritizující vznikající konzumerismus a argumentující - paradoxně skoro socialisticky - že člověk nemůže spoléhat v životě na pohádky a na zázračného dědečka, ale má-li si zajistit obstojný a slušný život, musí se ve veřejném zájmu o to zasadit sám - a to tak, že bude riskovat i vlastní existenci.“ [55]

A. J. Liehm píše v Literárních novinách: *„Věc se má totiž tak, že Tři přání dají dnes, po tolika letech, diváku stejný smích, jako by byla dala tenkrát, smích nejen upřímný a jaderný, ale zároveň osvobozující, mobilizující, burcující, prostě takový, po jakém léta voláme a volali jsme i v době, kdy za kopií Tří přání zapadla dvířka barrandovského trezoru.*

Protože to, co tu Blažek a Kadár a Klos vytvořili, to nebyla konjukturní aktualita, poťouchlá jízlivost, umírající s vteřinou, v níž se zrodila, ale komedie gogolovského ražení, v níž autorský pohled pod povrch určité aktuální morálky byl umocněn realitou, jak je ji schopen navodit toliko film. A snad právě proto, že došlo k tomuto spojení, dostal film dravější spár než hra, spár, který mu vynesl, co mu vynesl, včetně toho, že nezestárl (pochopitelně s výjimkou některých detailů, které by dnes autoři nahradili jinými).“ [56]

Na závěr článku Liehm vyzývá čtenáře, aby se šli na film podívat, že je to dobrý a aktuální film.

V. Bystroň po uvedení filmu píše: *„Ani doba, která uplynula od natočení filmu, neubrala mu nic na svěžesti a životnosti, jíž by mu mohly záviděť mnohé veselohry čerstvějšího data.“* [57]

[55] ČULÍK, Jan. Sofistikovaná klasika: Touha a Tři přání. *Britské listy* [online]. 2004[cit. 2012-02-19]. ISSN 1213-1792. Dostupné z: http://blisty.cz/art/19088.html.
[56] LIEHM, A. J. Opožděné filmové premiéry. *Literární noviny*. 1963, roč. 12, č. 24, s. 8.
[57] BYSTROŇ, V. Staronová filmová komedie. *Svobodné slovo*. 1963, roč. 19, č. 146, s. 3. Ze dne 20. 6.

Ohlasy na film, ke kterým jsem se dostala a mohla si je přečíst, byly kladné, pouze v Práci napsal Václav Vondra, že mu na filmu „*trochu vadí pohlednicové tváře jugoslávských herců v rolích ústřední manželské dvojice“*. [58] Až na tento jeden negativní hlas jsem si přečetla samá pozitiva. Např.: „*Za ta léta spánku v temných trezorech film ve svém společenském dosahu pranic nezestárl. Naopak mnohý vtip po pěti letech vynikne ještě výrazněji.“* [59]

Poslední názor, který připojím, je od Gustava Francla: *„Proti divadelní verzi jsou filmová Tři přání účinnější. Účinnější proto, že jsou konkrétněji svázána s realitou, o níž vypovídají, proto, že míra stylizace je tu podstatně slabší. (…) Co na jevišti můžeme považovat za dobrý vtip, dostává na plátně barvu krvavě vážné skutečnosti. Nikoli, přežitky měšťáctví, jak jsou zesměšněny v postavě hrdinovy manželky, nejsou tím hlavním, co určuje směr i význam této komedie. Její skutečný smysl je v hamletovské otázce: Zazvonit, nebo nezazvonit?“* [60]

Současné názory diváků, které je možné najít v Česko-Slovenské databázi (www.csfd.cz) jsou také většinou kladné. Lidé film přijímají i dnes. Jsou to ale názory laiků a většinou i anonymní, proto zde žádný necituji. Myslím si, že kritická vyjádření, která vyšla v denních tiscích těsně po uvedení filmu do kin, jsou pro tuto práci cennější.

[58] VONDRA, Václav. Proti měšťáčkům a proti chameleónům. *Práce*. 1963, roč. 19, č. 146, s. 5. Ze dne 20. 6.
[59] Tamtéž.
[60] FRANCL, Gustav. Komedie Tři přání v našich kinech. *Lidová demokracie*. 1963, roč. 19, č. 146, s. 3. Ze dne 20. 6.

4.3.2 TŘETÍ PŘÁNÍ

4.3.2.1 OBECNĚ

Divadelní hra vznikla v roce 1958 a premiéru měla 5. června téhož roku. Je to komedie o třech dějstvích a pěti obrazech. Zajímavé je, že vznikla podle námětu filmu Tři přání od téhož autora. *„Ještě před dokončením snímku oslovila Městská divadla pražská Blažka a nabídla mu, aby podle scénáře vytvořil divadelní komedii. Ten s radostí návrh přijal.“* [61] V premiéře v Divadle komedie ztvárnili hlavní role tito umělci:

- Josef Bek – Petr
- Dana Medřická – Petrova manželka Věra
- Josef Kemr – Petrův otec
- Rudolf Hrušínský – kouzelný dědeček
- František Miška – Petrův přítel Karel
- Josef Beyvl – pan Kaválek, lakýrník

4.3.2.2 DĚJ

Prolog

Vpravo na lavičce sedí paní a pán, který čte noviny. Vpředu vlevo sedí lakýrník, který natírá židli. Na scénu přichází Petr s plnou náručí hraček, píská si a zvoní na zvonek. Na toto volání přichází kouzelný dědeček, který se ptá Petra na jeho poslední - třetí přání. Ten mu ale žádné zatím neřekne, a tak kouzelný pán odchází. Petr se se svými strastmi chce svěřit přítomné paní. Ta také nemá zájem, volá svého vnuka a odchází. Petr tedy neváhá a začne se svěřovat pánovi, který sedí vedle. Ten se ale věnuje svým novinám a nic jiného ho nezajímá. Lakýrník příběh také nechce slyšet. Když na scénu přijíždí dívka na kole, běží Petr k ní a vypráví jí svůj příběh jako pohádku. Přichází i lakýrník, aby si povídání poslechl. Petr vypráví: „Byl ti jednou jeden mladý pán a ten měl mladou hezkou ženu a ta jeho mladá hezká žena se hrozně ráda strojila, jenomže neměli dost peněz, i když oba

[61] Programy 50. jubilejní sezóny Městských divadel pražských č. 84. Vyšlo k premiéře hry Vratislava Blažka „Třetí přání“ v Divadle komedie dne 5. června 1958 za redakce Dr. Mojmíry Janišové.

pracovali. On dělal, co mohl, ale co mohl, když pracoval jen v kanceláři. Začal sázet Sazku, Sportku, jenomže nikdy nic nevyhrál. Vždycky mu chyběl nějaký ten křížek nebo jednička a nikdy neuhodl víc než dvě čísla najednou. Jednou se vám stalo něco hrozného. Ta jeho hezká mladá žena koupila svetr od své přítelkyně, ale musela ho zaplatit z peněz, které měli na uhlí. Moc se spolu pohádali, ten pán pak měl trauma jít do práce. Pořád na to myslel, jak mu vyčítala, že si nemůže nic koupit na sebe a kdesi cosi. (…) Pustil starého pána v tramvaji sednout, že má mladé nohy. Já si na to nesmím vzpomenout. Mě to tak rozčílí, když si na to vzpomenu! (…) Tak dědeček si sednul, krásně se na toho pána usmál a povídá: ‚Tos mě chlapče potěšil. Já už tři dny v tramvaji neseděl.' (…) Dal mu za to zvoneček, a že mu splní tři přání. Až si je rozmyslí, tak ať pěkně zazvoní, ten dědeček že přijde." Lakýrník se mu vysmívá a nevěří. Petr říká, že si přál, aby se dnes v práci nedělalo. A vida! Když přišel do práce, tak se nedělalo. Podnik se stěhoval tam, kde byli před rokem. Když zazvonil podruhé, přál si, aby na střelnici trefil pokaždé dvanáct. A trefil. Ale teď neví, jaké mít poslední přání. Lakýrník ho utěšuje tím, že dnes je každá nemoc léčitelná.

První obraz – doma

Petrova maminka s Věrou se hádají kvůli penězům na svetr. V tom přichází Karel s Boženou. Ta přináší Věře vestičku k svetříku, ta si ale kvůli ranní hádce nechce svetřík nechat. Věra si ho tedy bere zpět a odchází. Petr vchází na scénu s plnou náručí hraček, které vyhrál na střelnici a se svetříkem v ruce a říká: „Kdybych chtěl, můžu mít uhlí jako uhlobaron!" Petr vypráví, co se stalo, a chce od každého slyšet jedno přání, které by si přáli, kdyby mohli. Doma ho ale považují za blázna. Po chvíli řekne Věra, že by si pouze přála žít spokojený život. Petr je tím, co slyšel, nadšený. Běží na ulici a zvonečkem volá kouzelného dědečka.

Druhý obraz – na ulici

Petr: „Dědečku, a co kdybych chtěl třeba takový zámek?"

Dědeček: „To by sis taky moc nepomohl. Zabrali by ti ho pro školení."

Petr tedy říká, že by si přál spokojený život. Dědeček se rozčílí, že si Petr udělal z jednoho přání tisíc přání a že „poctivýho dědka z pohádky" ošidil. Nakonec děda s přáním souhlasí, ale lituje toho, že tenkrát nešel radši pěšky.

Třetí obraz – v novém bytě

Petr kouří a poslouchá nové rádio. Přichází pan Kaválek a chce s Petrem mluvit. Říká, že prý Petra sleduje, že pořád vstává v tramvaji a nic. Petr mu na to odpoví, že mu nemá co závidět, protože nemá čisté svědomí z toho, jak přišel k bytu, a že v práci si na něj stěžují i kolegové (že prý si žije nad poměry). Také Věra si přilepšila – dostala nové šaty k narozeninám. Na oslavu narozenin přichází také Petrův ředitel (pan Novotný) a Božena s Karlem. Lakýrník připíjí na Petra: „Kamaráde, ať žijou hromadné dopravní prostředky. Volám! Ať žijou lidi, kteří umí vstát v pravou chvíli!“ V bytě, který je bohatě vybaven (gramofon, nová sedací souprava, dále auto před domem a Věřiny krásné nové šaty), dál probíhá oslava. I když to vypadá, že si žijí spokojeně, na Petrovi je vidět, že zcela tak šťastný není. Je smutný z toho, že získal byt neprávem a vzal ho tak někomu, kdo ho možná potřeboval víc než on. Uvědomuje si, že nelze jen brát, brát a nic nedávat. Dědeček ho slyší a souhlasí s ním.

Čtvrtý obraz – ukázka šatů

Na scéně je moderátor, modelka, hudebníci a dva soutěžící, z nichž jeden je Karel a druhý neznámý. Mají za úkol zjednodušit dané drahé šaty tak, aby byly levnější, ale pořád krásné. Karel zde poukáže na společenský problém. Říká: „Až budeme u nás šetřit vždycky jenom na správném místě, budou takovéhle šaty o dvě třetiny levnější.“ Později ve hře zjistíme, že si za to vykoledoval vyhazov z práce.

Pátý obraz – opět v novém bytě

Petr volá do čistírny a nutně shání své zelené kalhoty, ve kterých nechal zvoneček od kouzelného dědečka. Obsluha čistírny ho ale nenašla. Věra se rozčiluje, proč Petr řeší nějaký zvoneček, když jejich přítele vyhodili z práce. Petr své ženě tedy vypráví příběh od začátku, ta mu ale nevěří a myslí si, že se pomátl. Dědeček říká Petrovi, který chce, aby děda Karlovi vrátil zpět jeho práci, že to nemůže udělat, protože nemůže napravit všechny křivdy světa, že pouze on vstal v tramvaji. A dodává, že nejlepší pro člověka je to, o co se sám zaslouží. Petr se s ním tedy dohodne na posledním přání. A to je takové, že mu dědeček poradí, jak vrátit zpět Karlovi jeho místo, a za to Petr odevzdá svůj zvoneček. Petr si však není

jistý a k vrácení zvonečku se nemůže rozhoupat. Dědeček tedy odchází s tím, že až se Petr rozhodne, má zazvonit.

Mezitím lékař diagnostikoval Petrovi psychoneurotismus. Dědeček tedy všem předvede kouzlo, aby uvěřili. Tatínek potom radí, aby zvoneček nevracel. Ostatní se shodnou na tom, že by ho měl vrátit. Nikdo ale není ochotný zazvonit a přijmout tak rizika, která zazvonění s sebou přináší. Totiž, že se při své pomoci příteli může Petr přijít o všechno, co kouzlem získal. Divadelní hra, tedy stejně jako film, má otevřený konec a dědeček na konci pronáší tutéž větu jako ve filmu: „To jsem sám zvědav. Zazvoní nebo nezazvoní?“

4.3.2.3 OHLASY

Divadelní hru ani film jsem neznala, když jsem se rozhodla psát tuto práci. Po jejich zhlédnutí mě více oslovil film, než divadelní inscenace. V divadelním představení se mi nelíbil výkon Josefa Beka, i když v kritikách a ohlasech, které jsem si přečetla, je za svou roli chválen. Nevím přesně proč, ale do role mi neseděl a nelíbilo se mi jeho ztvárnění Petra. Naopak se mi líbilo, jak roli Petrova otce zahrál Josef Kemr. Nejvíce, a v tom se můj názor shoduje s kritikou z dobových denních tisků, mě ohromil výkon Rudolfa Hrušínského v roli kouzelného dědečka (jeho způsob podání, pohyb po jevišti a celkové vcítění se do své postavy).

Myslím si, že ve filmu více vynikly narážky na dobovou politickou situaci než ve hře. Musím přiznat, že výstup, ve kterém se soutěží o krásné šaty, se mi zdál nejslabší, i když je zásadní pro vývoj dalšího děje.

Také si myslím, že hra byla pro vývoj české satiry důležitá, protože zatímco film byl zamčen v trezoru, mohli se lidé podívat alespoň na tuto inscenaci, kterou Blažek napsal podle scénáře k filmu Tři přání, a zasmát se tak šlehům a narážkám na představy o dokonalém štěstí a bezchybném životě, ve kterém si ale nespravedlnost najde vždy své místo.

Miloš Smetana v Divadelních novinách píše: *„Jedná se o divadelní hru, ve které se Blažek znamenitě strefuje do maloměšťáckých představ o spokojenosti*

a štěstí.“ [62] Smetana hru chválí, pouze vytýká čtvrtý obraz, který podle něj zůstal jen jako předscéna. *„Je zřetelně slabší i v textu – ne snad svým obsahem, satirickou útočností, ale zpracováním: hra tu nejvíce prozrazuje podobu filmového scénáře“* [63], jak Smetana dodává. V této scéně podle autora tohoto článku nejvíce zklamal konferenciér, který byl vedle živelných výkonů ostatních nevýrazný. Naopak oceňuje výkon Rudolfa Hrušínského coby kouzelného dědečka. Doslova píše: *„takový moderní, civilní dědeček, s bystrým a moudrým nadhledem na lidské hemžení. Jen se tak volně šoural po jevišti, s hlavou šibalsky nakloněnou, v ruce něco převaloval.“* [64]

Výkon R. Hrušínského oceňuje také Sergej Machonin. Dále píše, že *„jakoby dalším zázrakem dostalo české divadlo opravdovou satiru, která má prokazatelně zuby a kouše, je současná, že už to současněji nejde, je veselá - po srsti, i proti srsti, a je vážná. Neklade si servítky ani v ohňostroji dílčí kritiky, ostré jako břitva, ani v drsné a přímo do očí položené závěrečné otázce, v níž je uložen myslitelský záměr hry.“* [65] (Machonin zde myslí otázku - Co myslíte, zazvoní nebo nezazvoní? - kterou pokládá kouzelný dědeček.)

O. Kryštofek hru Třetí přání také chválí, nepoužívá však už taková nadšená slova jako předchozí autoři. Píše, *„že se jedná o poměrně lehkou hru s jednoduchou zápletkou a dvojím poučením: ‚Cenu má jen to co si zasloužíš‘ a ‚Jdi za spravedlností bez ohledu na nesnáze‘.“* [66] Dodává, že *„k těmto poučením cílí šest obrazů, prošpikovaných až nadbytečně množstvím narážek, šlehů a postřehů.“* [67] V závěru dodává, že *„první kroky, i když nejsou zdaleka první, naší současné satiry jsou nadějné, i když ještě ne zcela pevné, dík malé odvaze divadla inscenovat hru jednoznačněji i za cenu vypuštění některých levných a zbytečných narážek.“* [68]

Pohádka z dneška veselá i moudrá, to je název dalšího článku věnovanému Třetímu přání. V článku je vyzdvižen *„autorův výrazný posun v satirickém umění. Zatímco se satirické ostří, které bylo ve hře Kde je Kuťák? házeno bez ohledu nalevo napravo, minulo dožadovaného terče, Třetí přání je jako dnešní satirická*

[62] SMETANA, Miloš. Překvapení: Objevila se satira!. *Divadelní noviny*. 1958, r. 1, č. 17, s. 5. Ze dne 25.6.
[63] Tamtéž.
[64] Tamtéž.
[65] MACHONIN, Sergej. Po srsti a proti srsti. *Literární noviny*. 1958. r. 7, č. 24, s. 6. Ze dne 14. 6.
[66] KRYŠTOFEK, Oldřich. Lehký smích na léto - s přísadou pepře. *Mladá fronta*. 1958, roč. 14, č. 141, s. 5. Ze dne 14. 6.
[67] Tamtéž.
[68] Tamtéž.

pohádka podivuhodně dozrálá v životním pohledu a ostrovtipná v jevištním vyprávění.“ [69] Autor tohoto textu (Josef Träger), který se podepsal značkou jtg, vytýká hře obraz televizního přenosu, kde se nečekaným hrdinou stává postava, která ještě v předchozím obraze plnila úlohu trpného statisty. Dodává, že toto je pouze drobný kaz na výborné veselohře, která je skrz na skrz současná, svěže zábavná a přitom přemýšlivá.

Vladimír Gabriel přirovnává divadelní představení k horkému kaštanu. Doslova píše: *„Není to satira útočná a zlobná, nevybočí z rámce dobré pohody, ale vtiskne nám (...) horký kaštan do ruky a tak nevinnou škodolibostí, že se napřed náramně bavíme a smějeme, než si uvědomíme, že pálí také naše prsty. Nevzniknou popáleniny vyššího stupně, o to nejde a ani nemůže jít, ale je tu dost a dost, co si můžeme pofoukávat.“* [70] Dále se v článku Gabriel zamýšlí nad vážnou myšlenkou, kterou hra má:

„Mnoho, velmi mnoho z nás je přesvědčeno, že k blahobytu a spokojenosti (totiž k tomu, co si člověk pod blahobytem a spokojeností představuje) dopomůže jen náhoda, zázrak, vyšší moc. Vratislav Blažek bere tuto myšlenku doslova a buduje na ní základní situaci své komedie: mladý administrativní úředníček najde kouzelného dědečka, který odměnou za drobnou úsluhu (uvolnění místa v tramvaji) mu splňuje podle zákonů pohádky všechna přání, Uskutečňuje ‚moderní zázraky'. (...) Staví svého hrdinu se získaným majetkem do situace, kdy se musí rozhodnout, zda se bude bít za ukřivděného kamaráda i s nebezpečím, že asi prohraje a ztratí veškerý blahobyt. Ano, je to velmi důrazné ‚občánku, co teď?. (...) Ukazuje kořeny nového maloměšťáctví, ochotného zakrýt si dobrovolně oči před zlořády, jen netýkající se jeho.“ [71] Gabriel dodává, že hra je myšlenkově velmi závažná a že její dosah je velmi politický.

V článku Leoše Suchařípy Ve Všední den…, který vyšel v Divadelních novinách téměř o dva roky později než předešlé texty, tedy 30. března 1960, se dočteme, že *„i po více než stovce repríz bylo vyprodáno. Obecenstvo – v průměru ne zrovna mladé – reagovalo citlivě na každou humornou maličkost, každý satirický výpad, kterých není ve hře málo. Představení má spád ve scénách ryze komediálních, je mírně „pohádkově“ zvolněno ve výstupech okouzlujícího Dědečka.*

[69] JTG. [J. Träger], Pohádka z dneška veselá i moudrá. *Svobodné slovo*. 1958, roč. 14, č. 135, s. 3. Ze dne 7. 6.
[70] GABRIEL, Vladimír. Uskutečněný zázrak. *Kultura*. 1958. r. 2, č. 26, s. 4. Ze dne 26. 6.
[71] Tamtéž.

Vůbec: kdybych dnes psal o této inscenaci referát, vyjadřoval bych se v těchž superlativech, jakých používali recenzenti při premiéře.“ [72] Suchařípa tu kritizuje výkon Josefa Beyvla (lakýrníka), který *„byl v prvních reprízách ukázněnější“* [73]

Dodává, že by byl také *„náročnější na Františka Mišku, jenž svého Karla nezbavil nepříjemné křeče v úsměvu a pohybu a stále nežije postavu dost organicky. (…) Naproti tomu bych ještě výše hodnotil výkony Dany Medřické a Josefa Kemra, kteří pro Věru a Tatínka vedle komediálního šarmu a jistoty objevili nové, jímavé tóny, jež daly postavám větší objem, povýšili je na opravdové lidské typy, o nichž musíš přemýšlet ještě dlouho po poslední oponě.“* [74]

Nakonec připojím ještě pár slov, která pocházejí z pera Václava Havla, v nichž se k divadelní inscenaci vyjadřuje takto: *„Třetí přání rostlo z dobře prokomponované osnovy pohádkově-anekdotické alegorie, v jejímž rámci i holý příběh, výrazně komický už sám o sobě, zaručoval, že dramatickou tvůrčí bezprostřednost povede za ruku ke konečnému smyslu hry: takřka otřesnému obrazu nového typu měšťáctví s jeho mravní indolencí, materialismem a vším ostatním, co jej provází. Takže hra jako celek, i když měla sem tam trhlinku, musela přece jen držet vždycky pohromadě a její úspěch musel být nutně jednoznačný – i nejprostší divák totiž vycítí, kdy má hra obrazně řečeno, všech pět pohromadě.“* [75]

4.4 PŘÍLIŠ ŠTĚDRÝ VEČER

4.4.1 OBECNĚ

Inscenace měla premiéru 9. června 1960 v Divadle komedie v Praze. Je to komedie o prologu, třech obrazech a epilogu. Hlavní role si v premiéře zahráli:

- Rudolf Deyl – Tonda Novák, otec dvou dětí
- Jaroslava Skorkovská – Babička
- Jana Koulová – Hanka, dcera, 18 let
- Petr Kostka – Karel, syn, 17 let

[72] SUCHAŘÍPA, Leoš. Ve všední den... *Divadelní noviny*. 1960. r. 3, č. 19, s. 7. Ze dne 30. 3.
[73] Tamtéž.
[74] Tamtéž.
[75] VALTROVÁ, Marie. Vratislav Blažek: Hráč před bohem a lidmi. Praha: Achát, 1998. str. 81.

- Jiří Kodet – Dvacetiletý, Tomáš Nývlt, přítel Hanky
- Miriam Hynková – Madlenka, přítelkyně Karla, 16 let

4.4.2 O HŘE

Příliš štědrý večer je komedie, která se ve druhé části téměř promění v drama. O Štědrém večeru představuje Hanka otci svého přítele. Později se otec dovídá také to, že se budou brát a že spolu čekají dítě. Dvacetiletý (přítel Hanky) se představí otci jako někdo, kdo s maturitou stěhuje piana a navíc nesouhlasí s lidově demokratickým zřízením. Tím se okamžitě stává otcovým „nepřítelem“, protože ten je dělnickým ředitelem. Tentýž večer přivádí k večeři také Hančin bratr svou přítelkyni – Madlenku. Odtud nejspíš pochází název hry – večer, který je až příliš štědrý na nové informace. V první části hry spolu Dvacetiletý s otcem diskutují a stále čekáme, zda otec Hančina přítele vyhodí z bytu nebo ne.

Ve druhé části otec odchází z bytu a říká, že na něj mají všichni doma počkat. Setkává se s otcem Dvacetiletého a s lidmi, kteří byli v komisi, jež ho nepřijala na vysokou školu. Měl výborné vysvědčení ovšem velice špatný posudek (vyloučen z Pionýra, zesměšňuje práci svazácké skupiny, nezakrývá svůj ironický postoj k naší skutečnosti). Tito dva lidé z komise, s nimiž otec mluví, chtěli Dvacetiletému pomoci, ten ale odmítá a říká, že na vysokou školu se chce dostat na základě svých schopností a ne na základě kladného posudku.

Druhá polovina hry je spíše filosofická. Je v ní spousta retrospektivních částí, ve kterých se dozvídáme o dětství a dosavadním životě Dvacetiletého. Například, že odešel z Pionýra, protože oddílová vedoucí navrhla jeho nejlepšího kamaráda na vyloučení, protože zatajil, že jeho rodina vlastní statky (zatajil to právě proto, aby se do Pionýra dostal). To se Dvacetiletému zdálo nespravedlivé a kamaráda se zastal. Také říká, že ho tímto jednáním jeho oddílová vedoucí zklamala, protože v ní viděl svůj vzor.

Na konci inscenace přijímá otec Dvacetiletého do rodiny. Dokonce si ho váží za jeho snahu něco změnit i za to, že je to poctivý člověk. Říká ale, že v životě je důležité jednání a chování, ne pouze gesta.

4.4.3 OHLASY

Tuto hru jsem neměla možnost vidět jako divadelní představení. Četla jsem pouze scénář a to možná také ovlivnilo můj názor na ni. Pasáže, v nichž se Blažek vrací do minulosti postav, se mi zdály příliš zmatené a nepřehledné a musela jsem se k nim několikrát při čtení vracet. Možná, že při zhlédnutí inscenace je toto přehlednější a nepůsobí to zmatek v divákově vnímání hry.

Kritika hru přijala pozitivně. Až na jednu výhradu – a to byla kompozice: *„Vyloženou – a závažnou – slabinou Blažkova talentu je však kompozice. Jak mistrovsky umí dramatik na malé ploše vyjádřit složitý lidský osud a dovede jej znamenitě přiblížit a osvětlit detailem, má divadelní čich pro volbu zajímavé dramatické situace, selhává v celkové stavbě. (…) Nedostatky kompozice tentokrát vysloveně brání silnějšímu ideovému i uměleckému vyznění záměru a poslání kompozice“*. [76] Za sebe bych připojila ještě jednu výhradu, a to, že v retrospektivních pasážích, kdy se na jevišti objeví otec Dvacetiletého nebo když mluví členové tehdejší komise, která Dvacetiletého nepřijala na vysokou školu, jsem se ztrácela v ději. Vystupují totiž ve chvíli, kdy se Hančin otec vrací domů a vypráví, co se všechno tu noc dozvěděl. Tyto osoby promlouvají ke Dvacetiletému a ten jim svými argumenty odporuje.

„Blažkovi se nepodařilo udržet hru v jedné žánrové poloze, že jsou v ní zcela markantní výkyvy od bujarého, vtipem přímo nabitého začátku až po filosofující zamyšlení nad lidským charakterem. Od postav komediálně pojatých až po postavy nesoucí v sobě znamení intelektuálního rozštěpu, jako je třebas profesor dějepisu se třemi učebnicemi historie – z časů prvé republiky, okupace a dneška.“[77] Profesor přímo říká: *„Ale já byl profesor dějepisu. Tomáš (Dvacetiletý) neví, co to pro mne bylo, říkat nepravdy ze stupínku, ke kterému hledělo čtyřicet mladých chlapců a děvčat, těch chlapců a děvčat, kteří se šest let den po dni učili nevěřit jedinému psanému slovu a kterým jsem musel lhát i já. (…) Abys to pochopil, tak bys musel jako já během dvaceti let učit tři dějepisy. Já ti něco řeknu… a ani se při*

[76] SMETANA, Miloš. Jen houšť… *Divadelní noviny*. 1960, r. 3, č. 25-26, s. 3. Ze dne 24. 6.
[77] ROUBÍČEK, Zdeněk. Divadlo komedie uvedlo novou Blažkovu hru proti pokrytectví. *Mladá fronta*. Ze dne 11. 6. 1960.

tom nezačervenám: kdyby mně zítra řekli, že Jan Hus byl vlastně rabín, já bych to učil.“

Takových postav, které dělají to, co jim je nařízeno a neváhají se chovat jakkoli, jen aby z toho něco získaly, je ve hře více. Například pionýrská vedoucí. Ta nahlásila svého svěřence, který zatajil statky ve svůj prospěch, totiž, aby mohl být v Pionýru, i když ho osobně znala a věděla jaký je. Chovala se tak pro výhody, jež by mohla mít. (Třeba vycestovat do zahraničí. Nakonec stejně nikam nevycestovala.) Nebo bývalý uzenář otevřeně přiznávající, že umí plavat v životě a že plave tam, kam zrovna voda teče.

Článek v Lidové demokracii od autora Nt (Klement Bochořák) hru posuzuje velmi negativně. Oproti ostatním textům, které vyzdvihují kvalitu textu a ukazují na špatnou režii, sloupek v Lidové demokracii zdůrazňuje právě kvalitu Ornestovy režie a říká, že ani tato kvalita *„také bohužel nic nesvede s Blažkovo prázdnou, neoriginální a prostou hrou.“* [78]

Sergej Machonin v Lidových novinách vytýká hře *„řadu laciností, chvíle nevkusu a povrchně napsané postavy. A umění dramatické stavby zůstává nadále Blažkovou vážnou slabinou. Ale klady nesrovnatelně převyšují tyto zápory: Příliš štědrý večer je silná, divácky strhující hra, jeden z průkopnických činů socialistické satiry.“* [79]

Jan Kopecký se ke změně mezi veselou první částí a dramatickou druhou částí vyjadřuje v diskuzi o Příliš štědrém večeru takto: *„V první části žene děj vesele, navodí očekávání komedie, a to je krásné, to je ta jednota žánrová, a teď pomalu vede k něčemu velmi vážnému.*

Změnu metody vidím v tom, že víceméně až do přestávky jeviště nám předvádí co se děje během Štědrého večera. Po přestávce jeviště pokračuje v tom, co se děje pod stromečkem. Novák se vrací ze svého hledání pravdy během Štědrého večera a vypravuje, co zažil. Mění se to ve vyprávění. Vážná chyba podle mého názoru je, že Novák nejen vypravuje o tom, co on dělal, kde byl, ale že

[78] NT. Večer ne příliš štědrý. Lidová demokracie. 1960, roč. 16, č. 142, s. 5. Ze dne 11. 6.
[79] MACHONIN, Sergej. Satira, která razí cesty. *Lidové noviny*. 1960, č. 25.

postavy, které se tam objevují, vypravují o tom, jak to bylo, když toho chlapce honili z Pionýra a na vysoké škole – to je zvláštní situace, kde vypráví o vyprávění.

Nemám Blažkovi za zlé a nevyčítám mu, že určité věci, které nedokázal předvést na scéně, řekne formou sentence. Bylo by mi líto, kdyby ty věci neřekl, protože to jsou věci strašně cenné a vážné. Je mi líto, že to nedokázal udělat jako divadlo.“ [80]

Myslím, že ne všechny postavy jsou propracované do detailu. Hanka, babička i Madlenka nejsou promyšlené a zpracované tak do hloubky jako postava Tomáše (Dvacetiletý) nebo postava otce. Pasáž, kdy sedí babička s Hankou a Madlenkou na klíně a řeší filosofické otázky o světě a o možnosti nápravy světa, se mi zdála příliš dlouhá.

[80] *Festival a seminář současného českého a slovenského dramatu*: *Bratislava - říjen 1960*. Praha: Svaz čs. divadelních a filmových umělců, 1961. s. 90.

5 VYBRANÁ POVÁLEČNÁ DÍLA

5.1 STARCI NA CHMELU

Starci na chmelu jsou prvním českým muzikálem, který byl do kin uveden roku 1964. O příběhu lásky, který u diváků vzbudil nevšední zájem, vypráví L. Rychman:

„Starci na chmelu byli prvním muzikálem, který měl cílenou propagaci. Do té doby bylo něco takového u nás naprosto neznámé. Já měl kamaráda Vladimíra Cabalku, který byl zaměstnán ve sběrných surovinách a byl to šikovný člověk. Vladimír vypracoval plán od předpremiéry až po ples, který se konal v Lucerně, a kde se rozdávali slaměné klobouky. Jiří Rathouský navrhl plakát, jaký neměl doposud žádný český film, a který udal tón celé propagaci s použitím onoho chóru tří kytaristů v černém.“ [81]

Zajímavé je, že Blažek dával většině hlavních představitelek ve svých hrách a příbězích jméno Hanka. (Po své manželce.) Blažek je autorem námětu a textu písní a společně s Ladislavem Rychmanem napsali scénář.

„Když psal filmový muzikál, nevynechával (jako jiní autoři) ve scénáři volnou stránku, na niž pak měl kdosi dopsat texty písniček. Vráťa Blažek psal scénář muzikálu „skrz“, jak by se dalo říci. Ve chvíli, kdy děj scénáře dospěl k písničce, Vráťa prostě volně pokračoval básnickým textem. Proto taky jeho muzikály zářily omračující jednotou ‚formy a obsahu‘. Texty pro písničky nebyly nikdy vložené zpívánky, ale dramatické pokračování děje“, říká Otto Zelenka o muzikálu. [82]

Děj tohoto příběhu je známý, proto ho zde nebudu podrobně popisovat. Zmíním pouze, že *„Chmel side story, jak se Starcům mezi filmaři říkalo“* [83] čerpá námět ze studentského života a prostředí. Autor zde řeší generační problémy mezi rodiči a dětmi, mezi učiteli a dětmi, mezi autoritou a svobodou.

---

[81] VALTROVÁ, Marie. *Vratislav Blažek*: *Hráč před bohem a lidmi*. Praha: Achát, 1998. ISBN 80-902221-8-8. s. 106.
[82] DOUCEK, Pavel. *Vratislav Blažek: I v cizině jsem s tebou*. Hradec Králové: Filmový klub, 1998. s. 49.
[83] VALTROVÁ, Marie. *Vratislav Blažek*: *Hráč před bohem a lidmi*. Praha: Achát, 1998. ISBN 80-902221-8-8. s. 106.

5.2 DÁMA NA KOLEJÍCH

„V době, kdy probíhaly poslední úpravy na filmové podobě Starců na chmelu, měli už režisér Ladislav Rychman se scénáristou Vratislavem Blažkem dohodnuto, že spolu natočí další filmový muzikál Dáma na kolejích. Znali i představitelku hlavní role – Jiřinu Bohdalovou.“ [84]

Dáma na kolejích je také muzikál. Oproti Starcům na chmelu ale řeší problémy, které se týkají starší generace, problémy manželství a nevěry. Filmová role Marie byla napsána na míru Jiřině Bohdalové. Její partnery si zahráli Radoslav Brzobohatý a František Peterka.

Hlavní postava Marie je řidičkou tramvaje, po pracovní směně má ještě mnoho povinností, a proto nemá příliš času dbát o svůj zevnějšek. Jednoho dne spatří svého manžela, jak se objímá a loučí polibky s neznámou blondýnou. Marie je nešťastná, zklamaná a za téměř všechny úspory si koupí nové oblečení. Takto začíná příběh, který je všeobecně známý.

Námět k tomuto filmu dala Blažkovi jeho manželka: *„Skromná a šetrná Hana netoužila oslňovat, uspokojovalo ji, že středem pozornosti je Vráťa, dominující postavou i vtipem. Ale jednou zahořela zvědavostí, co to udělá, když se ona vyzývavěji ustrojí. Tajně si koupila hned tři róby, a když se chystali jít do společnosti, objevila se před užaslým manželem úžasná žena. ‚Co to máš na sobě?‘ stačil Vráťa říci. Hana se odebrala do ložnice a vrátila se v druhé róbě. ‚V tomhle bych se ti líbila víc?‘ Než mohl odpovědět, dodala: ‚Mohu se předvést ještě v něčem jiném.‘ Žádný nelad z toho nevznikl, za to další muzikál ano.“* [85]

[84] Tamtéž, s. 107.
[85] DOUCEK, Pavel. *Vratislav Blažek: I v cizině jsem s tebou*. Hradec Králové: Filmový klub, 1998. s. 29.

5.3 ŠEHEREZÁDA

Inscenace měla premiéru 26. května 1967, nedočkala se ale takového přijetí, jak autor očekával. *„Jednalo se o pouhý důsledek toho, že se v době, kdy byla Šeherezáda uvedena, dramaturgie českých divadel (a nejen jich) vydala jiným směrem? Česká jeviště tehdy zasáhla vlna absurdního dramatu, jejímiž představiteli byli Václav Havel (Zahradní slavnost, 1963, Vyrozumění, 1965), Milan Uhde (Král Vávra, 1964), či Ladislav Smoček (Podivné odpoledne dr. Zvonka Burkeho, 1966). V této konkurenci mohl Blažek se Šeherezádou vskutku jen stěží obstát, zvláště když ji kritika přijímala s jistým odstupem a vytýkala mu pouhou zábavnost, kterou by mu – ovšem – mnozí autoři mohli závidět.“* [86]

Šeherezáda je muzikál, který je satirou na totalitní systém. Kritika ji však přijímala spíše jako pohádku a satirické narážky neviděla nebo nechtěla vidět. Je těžké na pár řádcích převyprávět celý příběh. Myslím, že to by nebylo možné a ani správné. Nechám tak na čtenářích této práce, ať si sami vytvoří názor na tuto inscenaci, která podle mého soudu byla kritikou nedoceněna.

5.4 OBŽALOVANÁ

Tato televizní inscenace s Janou Hlaváčovou v hlavní roli měla premiéru 19. listopadu 1969. Obžalovaná byla uvedena na obrazovky tři týdny po Blažkově odchodu do Německa. Tam byla pod názvem Die Untanten des Fräulein Mikova natočena v německé verzi a měla premiéru 21. června 1971.

Kritikou byla tato hra přijata pozitivně. *„Svobodné slovo napsalo, že ta hra přinesla svátek na obrazovky a do srdcí diváků a že je to humanismus hodnej Čapka a ať prej lituje každej, kdo se nedíval.“* [87], píše V. Blažek v dopise Václavu Táborskému.

[86] VALTROVÁ, Marie. *Vratislav Blažek*: *Hráč před bohem a lidmi*. Praha: Achát, 1998. ISBN 80-902221-8-8. s. 126.
[87] Tamtéž, s. 151.

Obžalovaná je sice souzena, ale jak víme, věci, které dělala, dělala pro dobro společnosti. Chtěla napravit to, co ostatní spáchají. Nejen tato Blažkova hra má morální apel.

6 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo seznámit čtenáře s životem a dílem Vratislava Blažka, autora, který se nejprve věnoval Divadlu satiry. Za divadelní hru Kde je Kuťák? si „vysloužil“ spolu s dalšími několikaletý zákaz publikování. Když mu řekli v rozhlase, že jeho povídku nemohou odvysílat, protože je apolitická, od psaní na čas upustil a vrátil se k němu v roce 1954 scénářem k filmu Hudba z Marsu. Ani pod tímto scénářem ale nebyl podepsán. Sám přiznává, že je uveden pouze pod zkratkou „a spol.“

Následně napsal první český muzikál a scénáře k dalším filmům. Na některých pracoval sám, na některých spolupracoval s jinými. Po odchodu do Německa vytvořil ještě několik filmových scénářů, jeho humor ale německé publikum nechápalo a přátelé, kteří za ním občas jezdili, viděli, že se Blažek v exilu trápí. I přes tyto překážky nám však zůstalo hodnotné dílo, které nebylo kompletně sestaveno a vydáno v žádné publikaci. Pokusila jsem se o to tedy v této bakalářské práci. Snažila jsem se Vratislava Blažka představit nejen jako autora, scénáristu, dramatika, ale také jako člověka, kamaráda a manžela, jenž byl v okruhu svých blízkých velmi oblíbený.

Blažkovy hry mají většinou aktivního hlavního hrdinu, který se snaží řešit věci, a nejen nečinně přihlížet a čekat, co udělají ostatní. Jeho postavy se chovají lidsky a hry mají morální aspekt. Za většinou vtipnými, satirickými scénkami jsou skryty závažnější myšlenky, které pozornému čtenáři neuniknou.

Blažek své příběhy ne vždy zcela uzavírá. Dává prostor divákům, aby o nich sami přemýšleli. Například poslední věta ve Třech přáních – „Zazvoní nebo nezazvoní?“ Nebo věta, která zazní na konci Starců na chmelu: „Já je nelituju, jen mu hrozně závidím.“

Myslím, že jsem se v Divadelním ústavu v Praze dostala k materiálům, které nejsou snadno dostupné, a jsem ráda, že jsem si toto téma vybrala. Protože z pro mne téměř neznámého člověka se „vyloupl“ člověk velmi všestranný a osobitý, bez kterého by nejen česká satira, ale ani muzikály a troufnu si říci, že ani filmová tvorba, nebyly tam, kde jsou dnes.

7 RESUMÉ

The theme of this bachelor work is Portrait of the Artist - Vratislav Blažek. In the introduction is a detailed curriculum vitae of Blažek and in following chapters are characterized some of his works. Because the extent of his work is large, I focused primarily on plays which was created for the Theatre of satire and also Three wishes and Too Christmas Eve.

The aim of this work is to introduce the author's life and describe his key works, which are not always met with positive criticism. In this work are used articles from contemporary daily newspapers and materials from the publications of second half of the 20th century.

I think that the work can provide valuable information to those who are interested in Theater of satire, satire or Vratislav Blažek.

8 SEZNAM LITERATURY

DOUCEK, Pavel. *Vratislav Blažek: I v cizině jsem s tebou*. Hradec Králové: Filmový klub, 1998.

VALTROVÁ, Marie. *Vratislav Blažek*: *Hráč před bohem a lidmi*. Praha: Achát, 1998. ISBN 80-902221-8-8.

KNITL, Oldřich. Bylo kdysi divadlo aneb administrativní zásah. *Divadlo*. 1966, roč. 17, č. 2, s. 34-47.

JUST, Vladimír. *Divadlo nové doby*. Praha: Panorama, 1990.

JUST, Vladimír. *Divadlo plné paradoxů*: *Příběh Divadla satiry 1944-1949 a nejen jeho*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-066-7.

Festival a seminář současného českého a slovenského dramatu: *Bratislava - říjen 1960*. Praha: Svaz čs. divadelních a filmových umělců, 1961. s. 90.

DRVOTA, Mojmír. Poděkování divadlu Satiry. *Svobodné slovo*. 1947, roč. 5, s. 4. Ze dne 7. 10.

BLAŽEK, Vratislav. Píšeme si s Mojmírem. *Svobodné slovo.* 21. 10.1947, s. 2.

BUDÍNOVÁ, Hana. Pan král má co říci. *Kulturní politika*. 1947, roč. 3, č. 2, s. 6.

Z dokumentů doby: K likvidaci Divadla satiry. *Divadelní noviny*. 1968, roč. 11, č. 23, s. 8. Ze dne 5.6.

JMK. Nové pásmo v divadle Satiry: Soubor technicky znamenitý. *Svobodné slovo*. 1948, roč. 4, č. 244, s. 2. Ze dne 19. 10.

RYBÁK, Josef. Nebezpečná a škodlivá hra. *Rudé právo*. 1948, roč. 28, č. 247, s. 5. Ze dne 21. 10.

LIEHM, A. J. Opožděné filmové premiéry. *Literární noviny*. 1963, roč. 12, č. 24, s. 8.

BYSTROŇ, V. Staronová filmová komedie. *Svobodné slovo*. 1963, roč. 19, č. 146, s. 3. Ze dne 20. 6.

VONDRA, Václav. Proti měšťáčkům a proti chameleónům. *Práce*. 1963, roč. 19, č. 146, s. 5. Ze dne 20. 6.

FRANCL, Gustav. Komedie Tři přání v našich kinech. *Lidová demokracie*. 1963, r. 19, č. 146, s. 3. Ze dne 20.6.

SMETANA, Miloš. Překvapení: Objevila se satira!. *Divadelní noviny*. 1958, r. 1, č. 17, s. 5. Ze dne 25.6.

MACHONIN, Sergej. Po srsti a proti srsti. *Literární noviny*. 1958. r. 7, č. 24, s. 6. Ze dne 14. 6.

KRYŠTOFEK, Oldřich. Lehký smích na léto - s přísadou pepře. *Mladá fronta*. 1958, r. 14, č. 141, s. 5. Ze dne 14. 6.

JTG. [J. Träger], Pohádka z dneška veselá i moudrá. *Svobodné slovo*. 1958, r. 14, č. 135, s. 3. Ze dne 7. 6.

GABRIEL, Vladimír. Uskutečněný zázrak. *Kultura*. 1958. r. 2, č. 26, s. 4. Ze dne 26. 6.

SUCHAŘÍPA, Leoš. Ve všední den... *Divadelní noviny*. 1960. r. 3, č. 19, s. 7. Ze dne 30. 3.

SMETANA, Miloš. Jen houšť… *Divadelní noviny*. 1960. r. 3, č. 25-26, s. 3. Ze dne 24. 6.

ROUBÍČEK, Zdeněk. Divadlo komedie uvedlo novou Blažkovu hru proti pokrytectví. *Mladá fronta*. 11. 6. 1960.

NT. Večer ne příliš štědrý. Lidová demokracie. Ze dne 1960, r. 16, č. 142, s. 5. Ze dne 11. 6.

MACHONIN, Sergej. Satira, která razí cesty. *Lidové noviny*. 1960, č. 25.

9 SEZNAM ZDROJŮ

http://www.svkhk.cz/SVKHK/u-nas-pdf_archiv/604.pdf

http://host.divadlo.cz/noviny/archiv2003/cislo18/pameti.html

http://www.slovnikceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=8

http://www.svkhk.cz/SVKHK/u-nas-pdf_archiv/604.pdf+696+933

http://archiv.ucl.cas.cz/

http://blisty.cz/art/19088.html

Dokument Předčasná úmrtí: Život je drsnej chlapec. Televizní studio Ostrava, 2002.

10 PŘÍLOHY

PŘÍLOHA č. 1 – Vratislav Blažek (Zdroj: DOUCEK, Pavel. *Vratislav Blažek: I v cizině jsem s tebou*. Hradec Králové: Filmový klub, 1998.)

PŘÍLOHA č. 2:

a) **manželka Hana** (Zdroj: VALTROVÁ, Marie. *Vratislav Blažek*: *Hráč před bohem a lidmi*. Praha: Achát, 1998. ISBN 80-902221-8-8.)
b) **Vratislav Blažek s dcerou Hanou** (Zdroj: Tamtéž.)
c) **Vratislav Blažek s L. Rychmanem** (Zdroj: Tamtéž.)
d) **Povolení Cirkusu Plechového** (JUST, Vladimír. *Divadlo plné paradoxů*: *Příběh Divadla satiry 1944-1949 a nejen jeho*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-066-7.)
e) **Příliš štědrý večer** (Zdroj: Zdroj: DOUCEK, Pavel. *Vratislav Blažek: I v cizině jsem s tebou*. Hradec Králové: Filmový klub, 1998.)
f) **Ukázka z muzikálu Starci na chmelu** (Zdroj: VALTROVÁ, Marie. *Vratislav Blažek*: *Hráč před bohem a lidmi*. Praha: Achát, 1998. ISBN 80-902221-8-8.)
g) **Ukázka z muzikálu Dáma na kolejích** (Zdroj: BLAŽEK, Vratislav. Dáma na kolejích: scénář českého filmu. Praha: Svoboda, 1967.)

PŘÍLOHA č. 3 – Ukázka ze hry Cirkus Plechový (Zdroj: JUST, Vladimír. *Divadlo plné paradoxů*: *Příběh Divadla satiry 1944-1949 a nejen jeho*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-066-7.)

PŘÍLOHA č. 4 – Rozhlasová povídka Slušní lidé (Zdroj: Programy 50. jubilejní sezóny Městských divadel pražských č. 84. Vyšlo k premiéře hry Vratislava Blažka „Třetí přání“ v Divadle komedie dne 5. června 1958 za redakce Dr. Mojmíry Janišové.)

PŘÍLOHA č. 5 - Ukolébavka – pro psa bez rodokmenu (Zdroj: VALTROVÁ, Marie. *Vratislav Blažek*: *Hráč před bohem a lidmi*. Praha: Achát, 1998. ISBN 80-902221-8-8., s. 51–52.)

PŘÍLOHA č. 1

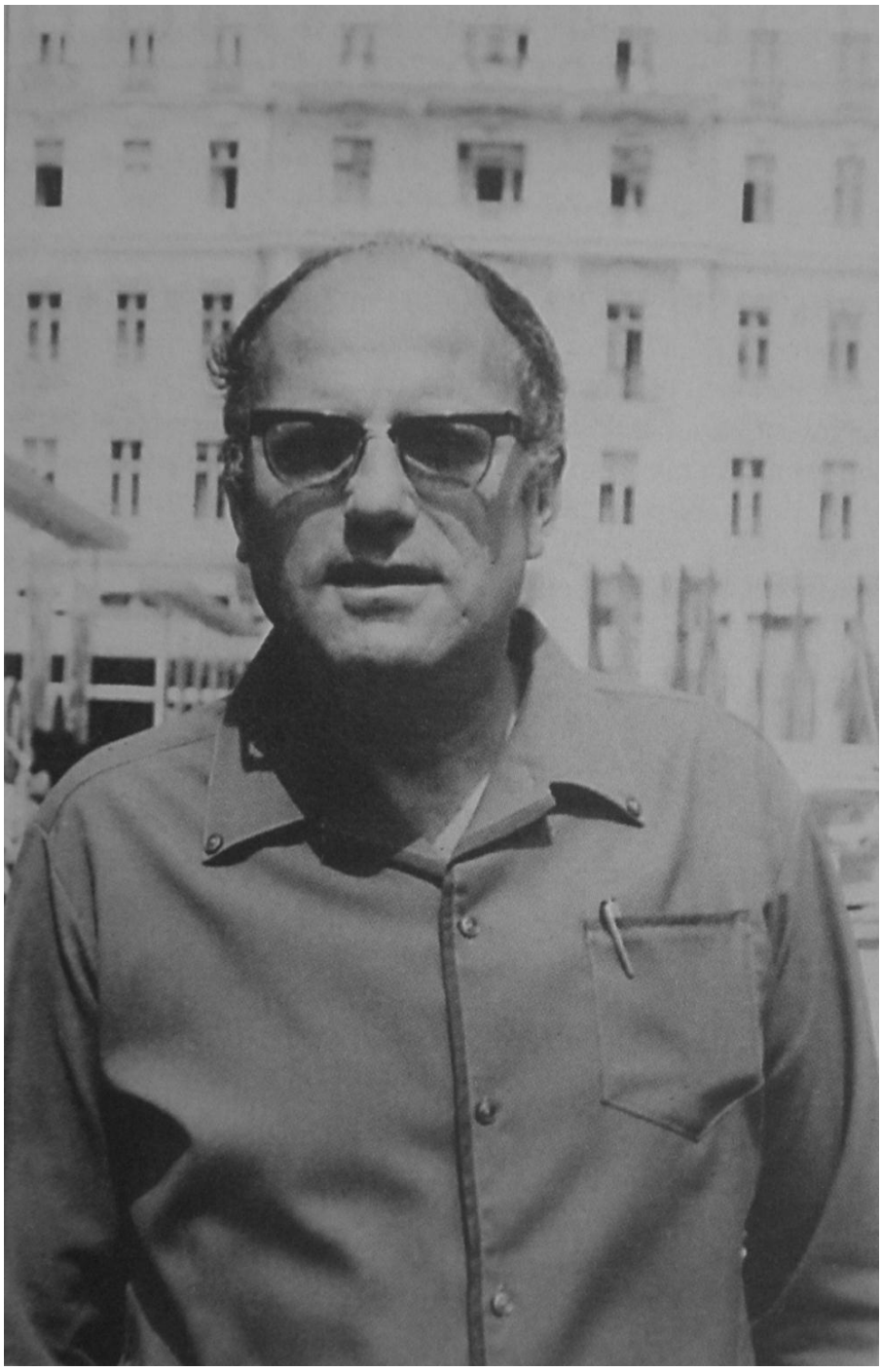

Vratislav Blažek

PŘÍLOHA č. 2

a) Hana Blažková – manželka

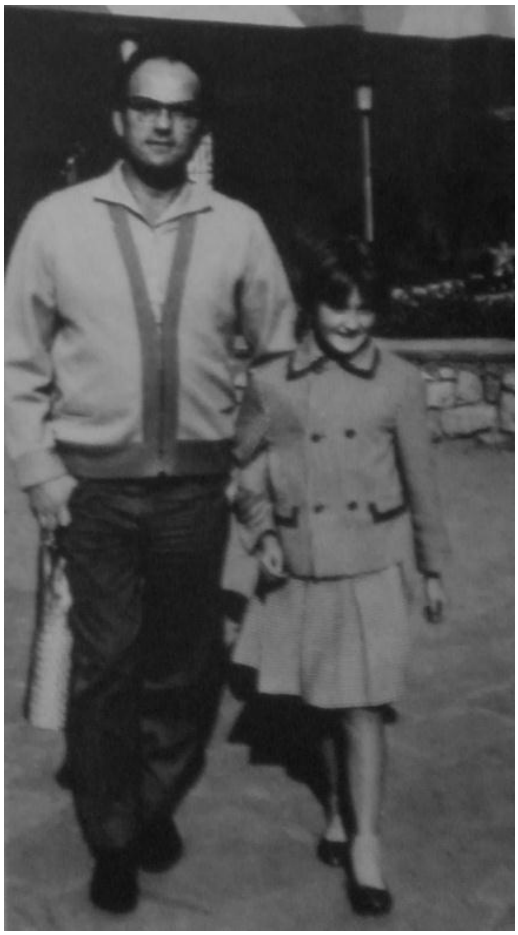

b) V. Blažek s dcerou Hanou

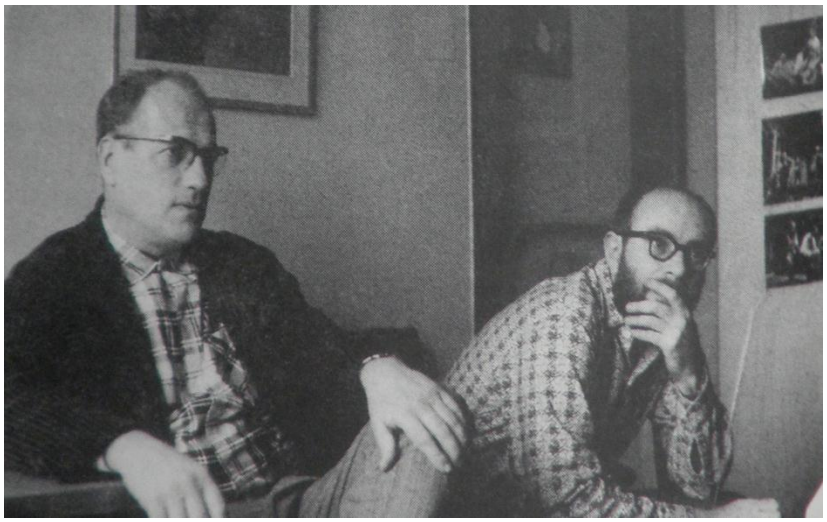

c) V. Blažek s Ladislavem Rychmanem

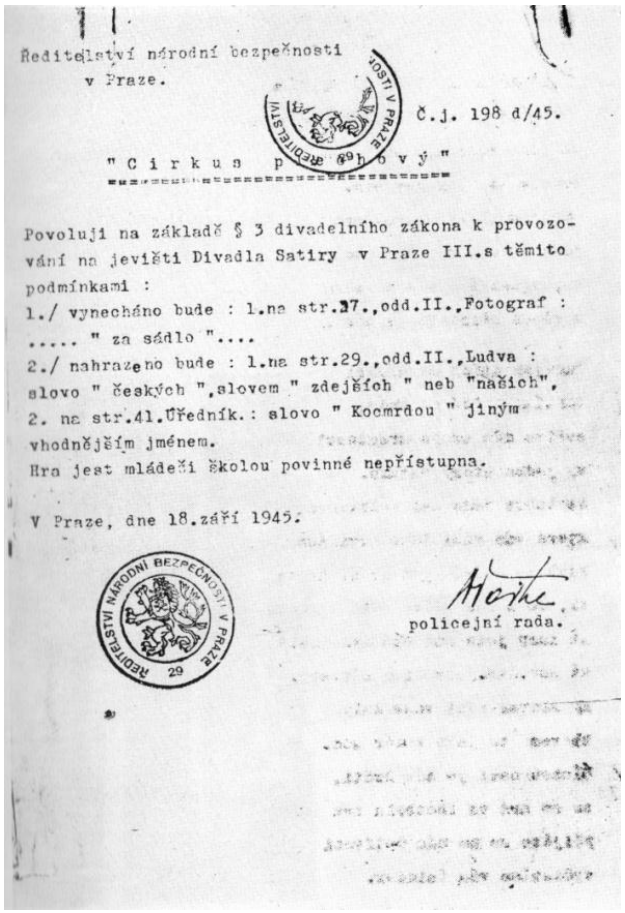

Ředitelství národní bezpečnosti
v Praze.

Č.j. 198 d/45.

"C i r k u s p r e c h o v ý"

Povoluji na základě § 3 divadelního zákona k provozování na jevišti Divadla Satiry v Praze III.s těmito podmínkami :

1./ vynecháno bude : 1.na str.37.,odd.II.,Fotograf : ..... " za sádlo "....

2./ nahrazeno bude : 1.na str.29.,odd.II.,Ludva : slovo " českých ",slovem " zdejších " neb "našich",

2. na str.41.Úředník.: slovo " Kocmrdou " jiným vhodnějším jménem.

Hra jest mládeži školou povinné nepřístupna.

V Praze, dne 18.září 1945.

policejní rada.

d)

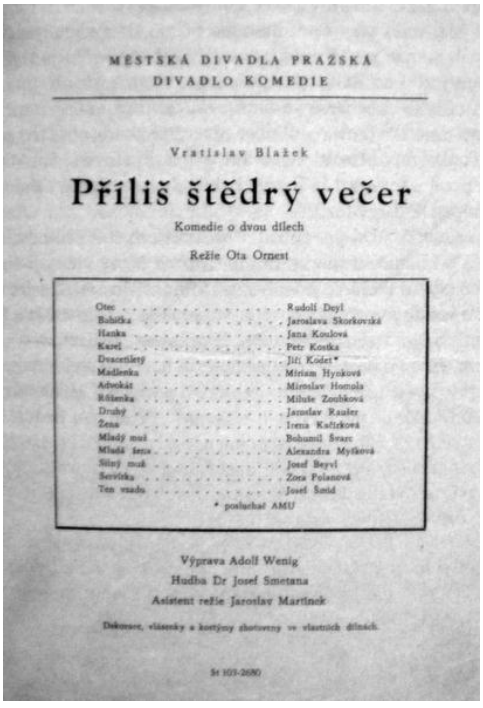

MĚSTSKÁ DIVADLA PRAŽSKÁ
DIVADLO KOMEDIE

Vratislav Blažek

Příliš štědrý večer

Komedie o dvou dílech

Režie Ota Ornest

Otec	Rudolf Deyl
Babička	Jaroslava Skorkovská
Hanka	Jana Koulová
Karel	Petr Kostka
Dvacetiletý	Jiří Kodet*
Madlenka	Miriam Hynková
Advokát	Miroslav Homola
Růženka	Miluše Zoubková
Druhý	Jaroslav Raušer
Žena	Irena Kačírková
Mladý muž	Bohumil Švarc
Mladá žena	Alexandra Myšková
Silný muž	Josef Beyvl
Servítka	Zora Polanová
Ten vzadu	Josef Šmíd

* posluchač AMU

Výprava Adolf Wenig
Hudba Dr Josef Smetana
Asistent režie Jaroslav Martinek

Dekorace, vlásenky a kostýmy zhotoveny ve vlastních dílnách.

St 103-2680

e)

f) Ukázka ze Starců na chmelu

g) Ukázka z Dámy na kolejích

PŘÍLOHA č. 3

Ukázka ze hry Cirkus Plechový:

Úředník (zvedá okénko): Co chcete?

Nový: Prosím, aby mi byl přidělen byt!

Ú: To chce dnes každý. Jaké máte pro to důvody?

N: Důvody? Já bych chtěl někde bydlet, protože dosud nikde nebydlím.

Ú: Jak to, že dosud nikde nebydlíte?

N: Protože nemám kde bydlet. Jdu tedy za vámi, abych kde bydlet měl, kamaráde…

Ú: Neříkejte mi kamaráde. Kde jste bydlel dosud?

N: Osvětim, barák č. II/785.

Ú: Tak co mi tu povídáte, že jste nebydlel, když jste bydlel? (zapisuje) Osvěčím, ba-rák čí-slo řím-ská 2 lo-me-no 785. takže vy chcete vlastně změnit bydliště, co?

N: No taky se to tak dá nazvat, když myslíte.

Ú: Jaký o tom máte doklad?

N: … vytetované vězeňské číslo.

Ú: Mno, ale to nic není. Nějaký doklad s razítkem bych rád viděl.

N: Prosím zde… Křestní list, doklad totožnosti.

Ú: A víc opravdu nemáte?

N: Jsem rád, že jsem si zachránil holý život, kamaráde.

Ú (vrací mu papíry): Holý život to přece nic není… Co vysvědčení zachovalosti, vysvědčení o očkování, vojenská knížka, vysvědčení ze školy… doklad o nemajetnosti, o náboženské snášenlivosti, cestovní pas a doklad o sňatku, he?

Poté je žadatel (Hrál ho J. Maška) poslán na revoluční úřad pro zaopatřování dokladů, kde u okénka sedí v masce jiného úředníka kupodivu tentýž šiml:

Ú: Jaké doklady to mají být?

N (čte z papírku): Vysvědčení zachovalosti, vysvědčení o očkování, vojenská knížka, vysvědčení ze školy… (etc.)

Ú: Dobrá, a kde máte doklady?

N: Jaké doklady? Vždyť já si je chci dát u vás vystavit…

Ú: Nebuďte nejapný, my chceme nějaké doklady, abychom vám žádané doklady mohli vystavit…Výpis z matriky, doklad o přijetí na obecnou školu, svědectví

o sounáležitosti, doklad o schopnosti k vyplňování policejních přihlášek, notářské svědectví o jednoženství, doklad o abstinenci, o volném vyplivování, o predestinace apod. Máte to?

N: Nemám nic (…) Počkejte. (Prohledává si kapsy, něco najde a podá do okénka)

Ú (čte): Potvrzuji, že pan Josef Nový mi zaplatil za zelí a jinou zeleninu za měsíc červen roku 1935 Kč 34,50. S úctou Pavel Košťál, hokynář, Budives nad Kněžnou. – Ehm. (prohlíží doklad podezíravě proti světu) Je to sice málo, ale snad to půjde…Dejte si zhotovit sádrový odlitek pravé ruky, dále 34 fotografií, z nich 6 v rozměrech 1 a ½ krát 2 a ostatní v rozměrech 52 X 120 a konečně vlastnoručně psané curriculum vitae na křídovém papíře se zvláštním zřetelem k předválečným poměrům na Slovensku. Přineste a uvidíme. Další se dozvíte na Revolučním úřadě pro exhumaci dubiosních žadatelů národnosti české …

Úplně nakonec, ve čtvrtém oddílu skeče (názvy oddílů jsou nazvané příznačně Jaro, Léto, Podzim, Zima) se po mnoha neskutečných peripetiích a trapném čekání okénko úřadu s usměvavým úředníkem zázračně otevře:

Ú: Ták, to bychom měli vyřízeno.

N (zajíkavě): Tisíceré díky, pane. A kde tedy budu bydlet?

Ú: Bydlet? To já nevím.

N (zděšeně): Jak to?

Ú: Co mně je do toho, kde budete bydlet?

N: Ale já přece žádal o přidělení bytu…

Ú: To bude nějaká mejlka… (podává mu malý lísteček) Tadyhle se vám uděluje koncese pro prodej žluté limonády v pohraničním území.

N (zoufale): Co?

Ú: Sodovku v Sudetech! (Okénko padá. Tma.)

PŘÍLOHA Č. 4

Povídka Slušní lidé

Neměli jsme zámek a přece jsme žili. Otec oral, já mu vodil koně, matka nám prala a Mařka chodila do školy. Měli jsme i kousek lesa; dodnes jsme mohli žíti šťastně a spokojeně, jen kdyby otec nebyl tak slušný člověk.

Jednoho dne totiž, bylo to před vánocemi, přišel k nám mlynář Bohadlo a pravil:

„Já vám přeju příjemné svátky. Nemáte náhodou jedličku, když jste prořezávali?“

Otec vstal, odešel do komory a když se vrátil, nesl hezoučký vánoční stromek. Podal ho mlynáři.

„Tak já vám zatím mockrát děkuju“, řekl mlynář a odešel. Mne ale dlouho mátl důraz, s jakým řekl to zatím.

A skutečně! Ještě téhož večera přišel k nám malý mlynářův synek, postavil na stůl dva pětikilové pytlíky mouky a povídá:

„Tatínek se dává poroučet, aby prý vám chutnalo za ten stromeček!“

„Ten mlynář nemá rozum“, pravila maminka rozpačitě, když chlapec odešel. Ale tatínek pravil:

„Je to slušný člověk! A ty jdi, vezmi v komoře pět jelit, pět jaternic a špekbuřt a dodnes ho do mlejna ta tu mouku!“

Maminka tak učinila s váháním, jako by se bála, že to bude horší. A hned druhého dne z rána zadupal na záspí prášek, otevřel si dveře loktem a shodil na podlahu takové dva pytle mouky, až se zaprášilo.

„Pan otec nechá pozdravovat!“, pravil na půl úst, „a máte si prej napéct za ta jelita a špekbuřt!“

Otec mu dal cigaretu, prášek odešel a já jsem řekl s určitostí:

„Ten člověk nemá rozum!“

Ale otec mi dal pohlavek.

„Je to slušnej člověk“, řekl, „a ty seš moc mladej.“

Vzal nůž a šel vraždit mezi husy. Všichni jsme mlčeli, jenom husy dělaly rámus. Tatínek zařízl pět nejtučnějších a přivázal k nim živého krocana. Když se vrátil, opakoval tvrdohlavě:

„Je to slušnej člověk, a jak kdo ke mně, tak já k němu!“

Ale já si dobře všiml, že už není tak klidný, jako býval.

V sobotu přijel mlynář se stárkem na maryáš v zavřené bryčce. Nebylo vidět, co je uvnitř, a otec byl celé odpoledne tak roztržitý, že prohrál dvanáct korun šedesát.

A k večeru, dříve než odjeli, složili mlynář se stárkem na zápraží pět metráků dvounulky a maminka se rozplakala; tušila, chudera, že to tatínek takhle nenechá.

A otec šel a zapíchl nejtučnějšího vepře. Potom si mne zavolal, pomohl mi jej naložit na štráfku a řekl hrdě:

„Dovez to do mlejna! Nerad zůstávám někomu něco dlužen.“

Do mlýna jsem přijel o klekání a hned ve vratech vidím mlynáře.

„Tatínek nemá rozum“, pravil jsem k němu omluvně. Ale mlynář zavrtěl hlavou:

„je to slušný člověk“, odpověděl. „Až to složíš, zajeď ke špýcharu!“

Domů jsem se vrátil s deseti metráky hrubé mouky a otec odešel do chléva, kde odvázal naši nejlepší dojnici.

Od té doby žil jsem jako ve snu. Kam se u nás šláplo, tam byl pytel mouky. Nastala pro mne těžká práce. Musel jsem zřídit nová okna a větrání ve stájích, neboť kde dříve stával dobytek, stály nyní pytle. Už jsme měli i několik mlýnských kamenů, které nám mlynář poslal za žací stroj, a stárka s mládkem, kteří přišli za kus lesa, protože mlynář také nerad zůstával někomu něco dlužen. Stárek s mládkem kopali na zahradě strouhu pro mlýnský náhon, maminka si přestala zpívat u prádla, Mařka se začala skrývat, neboť se bála, aby ji otec neposlal k mlynáři výměnou za krajánka. Ani mlynář na tom nebyl špatně. Zakrátko měl pod střechou všechen náš živý i mrtvý inventář a já ho jednoho dne zahlédl, jak bez úsměvu odjíždí zasít jařiny.

A jako ve zvlášť těžkém snu jsem konečně jednou k večeru spatřil, že dvanáct silných lidí valí k nám přes humna obrovské mlýnské kolo, celé kluzké a porostlé mechem.

„Kolo kolo mlýnský…“ povzdechla si maminka a sama šla a pustila vodu. Náš mlýn začal klapat a od té doby chodím zaprášený. Často stávám ve mlýnici, opíraje se o navršené pytle zrna a kdykoli slyším hrčeti sečku kolem našich vrat, vzpomínám teskně, jak krásně jsme si žili…

A přesto věřím, že to nepotrvá. Že se k nám štěstí vrátí!

Soudím tak podle toho, že nedávno přistihl jsem otce, jak potají listuje v nástěnném kalendáři a počítá, kdy už budou vánoce.

(Rozhlasová povídka)

PŘÍLOHA č. 5

Ukolébavka (pro psa bez rodokmenu)

Tma se vkrádá do
pelechů
končí další smutnej den.
Tak už spi a nech tu
blechu
Noc ti nese krásnej
sen…

Ulož tlamu mezi pracky
Ocas stáhni pod sebe
Ten kdo ve dne chytá
facky
Ve snu přijde do nebe

A psí nebe to je ráj
nepotkáš tam rasa.
Pán má kosti k obědu
A pes kilo masa

Pán je v boudě Pes je
venku
A ne na řetěze
A když vidí fešnou fenku
tak si na ni vleze

Noc se snáší nad pelechy
Tak už spi a nech si zdát
Že nejsou vši ani blechy.
Že je všecko akorát!